

Předčasné odchody ze vzdělávání

Materiál pro kariérové poradce na středních školách

Obsah

Úvod.....	3
Předčasné odchody ze vzdělávání	5
Představení hlavních termínů.....	5
Negativní dopady předčasných odchodů	6
Skupiny ohrožených žáků a prediktory	8
Předčasné odchody v kontextu vzdělávací politiky	12
Mezinárodní úroveň.....	12
Národní úroveň	13
Krajská úroveň.....	14
Prevence před předčasnými odchody ze vzdělávání	16
Intervence na podporu žáků ohrožených předčasným odchodem	19
Nástroje a metodiky pro kariérové poradce.....	24
Dotazník pro zjišťování žákovské angažovanosti ve studiu	24
Metodické příručky a publikace pro kariérové poradce	26
Materiály k předčasným odchodům	41
Inspirativní metody a techniky pro poradenskou práci	48
Výzkum: Přístup kariérových poradců střední škol k řešení předčasných odchodů ze vzdělávání s ohledem na žáky se sociálním znevýhodněním	68
Metodologie výzkumného šetření	68
Výsledky výzkumného šetření	71
Předčasné odchody v širším kontextu školního prostředí	71
Strategie v prevenci před předčasnými odchody ze vzdělávání	73
Skupiny žáků ohrožených předčasnými odchody ze vzdělávání	78
Intervence k žákům ohrožených předčasným odchodem	81
Příčiny předčasných odchodů o žáků se sociálním znevýhodněním a jejich řešení.....	86
Shrnutí výsledků.....	93
Zdroje	95

Úvod

Materiál, který se Vám dostává do rukou představuje ucelený vhled do problematiky předčasných odchodů ze vzdělávání v kontextu kariérového poradenství. Dokument je určen zejména pracovníkům střední škol, kteří se věnují kariérovému poradenství a přicházejí do kontaktu s žáky, kteří jsou předčasným odchodem ze vzdělávání ohroženi. Následující text je rozdělen do tří základních částí.

První část dokumentu se zaměřuje na problematiku předčasných odchodů ze vzdělávání. První kapitola představuje základní vhled do dané problematiky, kdy je pozornost věnována definici základních termínů, negativním dopadům předčasných odchodů či jednotlivým ohroženým skupinám a prediktorům. Následně je pozornost věnována tomu, jak je téma předčasných odchodů pojímáno v kontextu různých úrovní vzdělávací politiky. Seznámíte se tak s klíčovými strategickými dokumenty a jejich strategickými cíli, které se na předčasné odchody zaměřují. Zmíněny jsou také důležité organizace, které k řešení této problematiky přispívají na mezinárodní i národní úrovni. Další kapitoly si kladou za cíl představení preventivního systému, který by měl být na škole nastaven, aby bylo možné předčasným odchodům ze vzdělávání předcházet. Teoretickou část uzavírá přehled možných intervencí, jež jsou směřovány k žákům, kteří jsou identifikováni jako ohrožení či signalizují tendenci opustit danou školu.

Druhá část dokumentu je zaměřena na různorodé praktické materiály, metodiky či nástroje, které mohou kariéroví poradci využít ve své praxi. Využít můžete dotazník pro zjišťování žákovské angažovanosti, který byl autory tohoto materiálu přeložen. Ačkoliv dotazník slouží pouze k informativním účelům, může být užitečným nástrojem, který může kariérovému poradci posloužit k identifikaci ohrožených žáků. Dále naleznete přehled metodických příruček a materiálů pro kariérové poradce, materiály k problematice předčasných odchodů a také výčet inspirativních metod a technik pro poradenskou práci. U každého materiálu naleznete anotaci, odkaz na původní zdroj a také QR kód.

Třetí část dokumentu představuje kvalitativní výzkumné šetření, jež bylo v roce 2024 realizováno na středních školách v Jihomoravském kraji. Cílem výzkumu bylo zaměřit se na zkušenosti kariérových poradců s problematikou předčasných odchodů ze vzdělávání. Představujeme tak jednotlivé strategie, které školy využívají při prevenci před předčasnými odchody, pocítované skupiny žáků, kteří jsou odchodem ohroženi a také intervence, které jsou na školách poradci

realizovány. Speciální pozornost je také věnována příčinám a přístupu kariérových poradců k žákům se sociálním znevýhodněním. Výsledky výzkumu přináší zajímavou možnost nahlédnout do běžné praxe středních škol. Věříme, že jednotlivá zjištění mohou být přínosná pro kariérové poradce z dalších škol k obohacení jejich praxe či pro tvůrce vzdělávací politiky.

Jak je z výčtu jednotlivých kapitol patrné, téma předčasných odchodů ze vzdělávání je představeno v rovině teoretické, praktické i výzkumné. Věříme, že se podařilo vytvořit ucelený přehled, který může posloužit nejen pro seznámení se s tímto tématem, ale může obohatit také poradce, kteří se předčasným odchodům ze vzdělávání již věnují.

Předčasné odchody ze vzdělávání

Představení hlavních termínů

Předčasné odchody ze vzdělávání jsou tématem, které dlouhodobě rezonuje nejen odborným diskurzem, ale stalo se také nedílnou součástí strategických dokumentů vzdělávací politiky a praktických snah v podobě projektů, které se k dané problematice vztahují. Protože se jedná o širokou oblast, setkat se můžeme s celou řadou termínů, kterým nyní bude věnována pozornost. Předčasné odchody ze vzdělávání (early school leaving) se vztahuje k těm jedincům, kteří „ve věku pod zákonem stanovené povinné školní docházky odešli ze vzdělávání nebo odborného vzdělávání, aniž by studium dokončili“ (ELGNPN Glosář, 2015, s. 17). V českém kontextu je míra předčasných odchodů ze vzdělávání definována jako podíl obyvatel ve věku 18-24, kteří dosáhli pouze základního vzdělání (ELGNPN Glosář, 2015, s. 17). Termín předčasný odchod ze škol (drop-out) chápeme v užším významu, kdy se jedná o přerušení studovaného programu bez jeho ukončení. Drop-out tedy může nastat u jedinců, kteří odchází ze základní školy před ukončením studia 9. ročníku nebo u žáků, kteří nedokončili střední školu.

Česká republika se v podílu předčasných odchodů ze vzdělávání dlouhodobě pohybuje pod průměrem Evropské unie (9 %). V roce 2022 bylo v českém vzdělávacím systému 6,2 % žáků, kteří odešli ze vzdělávání a odborné přípravy. Ačkoliv Česká republika patřila k zemím s velmi nízkou mírou předčasných odchodů, v meziročním srovnání je patrný dlouhodobý trend pozvolného nárůstu podílu žáků, kteří předčasně vzdělání ukončili a zůstali s dosaženým základním vzděláním. Podstatná je v tomto kontextu také regionální disparita, jelikož rozdíly jsou s ohledem na tento fenomén mezi kraji značné (srov. Karlovarský a Ústecký kraj: 11,7 %) (Education and Training monitor, 2023). Dle Volfové & Svobody (2023) je patrné, že Ústecký kraj má nejvyšší podíl předčasných odchodů ze základního i ze středního vzdělávání. Nabízí se tak celá řada možných linií úvah nad příčinami předčasných odchodů ze vzdělávání. Reflektovat můžeme například vztah vzdělávacích aspirací a sociálněekonomického statusu žáků, dopady sociálně vyloučených lokalit, ale také jednotlivé aspekty vzdělávacího systému, jako je například zavedení státní části maturitní zkoušky, široká oborová struktura středních odborných škol či podpora žáků se specifickými vzdělávacími potřebami.

V kontextu předčasných odchodů je nutné také zmínit fenomén, který je s předčasnými odchody úzce propojen. Od předčasných odchodů ze vzdělávání odlišujeme meziškolní mobilitu, tzn.

změnu střední školy, případně oboru. Meziškolní mobilita je často vynucená okolnostmi, které nesouvisejí se vzdělávací dráhou (např. stěhování). Jindy má však velmi podobné, či dokonce stejné důvody, jako předčasné odchody. To ukazuje např. Hlaďo a Šlapalová (2019). Meziškolní mobilita má zdánlivě méně problematické dopady, jelikož žáci pokračují ve školní docházce. Obvykle je ovšem meziškolní mobilita spojená s přechodem do vzdělávacích proudů s nižší akademickou ambicí (Dvořák & Vyhnálek, 2019), nemluvě o tom, že meziškolní mobilita může být jen mezistupněm na cestě k předčasnému odchodu (Hlaďo & Šlapalová, 2019; Novotný et al, 2023).

S tématem předčasných odchodů se zpravidla pojí termín kariérové poradenství a kariérové vzdělávání. „Kariérové poradenství (career guidance) zahrnuje služby, které pomáhají lidem různého věku řídit jejich kariéru, dělat pro ně správná rozhodnutí v oblasti vzdělávací, odborné přípravy a povolání. Pomáhají lidem přemýšlet nad jejich ambicemi, zájmy, kvalifikací či dovednostmi ve vztahu k nim samotným a kým se mohou stát na trhu práce“ (Cedefop; ETF; European Commission, 2019). Kariérové poradenství v rámci vzdělávacího systému si tak můžeme asociovat zejména s činností kariérových a výchovných poradců na základních a středních školách, kdy poradenství může probíhat v rovině individuální či skupinové. Kariérové poradenství je ovšem potřeba chápat i v širším kontextu služeb Úřadu práce ČR, činností nestátních neziskových organizací apod. Kariérové vzdělávání (career education) zase chápeme jako „vzdělávací programy a aktivity, které pomáhají lidem rozvíjet dovednosti pro řízení vlastní kariéry a životní dráhy.“ (ELGNPN Glosář, 2012, s. 17). Kariérové vzdělávání se vztahuje k předávání určitých obsahů v rámci plánovaného kurikula, jež je v rámci vzdělávacího systému vymezeno rámcovými vzdělávacími programy, a to konkrétně oblastí Člověk a svět práce. Jak je ovšem patrné, kariérové poradenství a vzdělávání by mělo představovat spojitě nádoby, které se vzájemně doplňují s ohledem na potřeby a rozvoj jedince.

Negativní dopady předčasných odchodů

Předčasné odchod ze vzdělávání má řadu negativních důsledků pro jedince i pro společnost, a to jak subjektivního, tak i objektivního charakteru. V rovině subjektivní mladí lidé po opuštění školní docházky čelí pocitům sociálního vyloučení a snížené kvalitě sociálních vztahů. Snižují se jejich životní ambice a musí se vzdát významné části vzdělávacích ambicí (Bühler-Niederberger, 2023; Novotný et al, 2023). V objektivní rovině čelí problematickému uplatnění na trhu práce a

s uplývajícím časem se zhoršují jejich šance na opětovný návrat do vzdělávacího systému (Ogresta, 2023; Schuchart & Schimke, 2022).

Důsledky předčasného ukončení středoškolského vzdělávání lze tedy vidět v následujících oblastech:

1. Zhoršené uplatnění na trhu práce. Žáci bez dokončeného středoškolského vzdělání se obvykle uplatňují v nekvalifikovaných profesích s nižším finančním ohodnocením a jsou více ohroženi nezaměstnaností. Toto ohrožení se stupňuje především v období krizí a ekonomických výkyvů (Borgna & Struffolino, 2019). Nezaměstnanost lidí se základním vzděláním je zhruba pětikrát vyšší než se středním vzděláním (Výběrové, 2024).
2. Omezená možnost vzdělávání a dalšího rozvoje. Nedokončení střední školy blokuje možnosti pokračovat ve formální vzdělávání a omezuje příležitosti participovat na neformálním vzdělávání (Schuchart & Schimke, 2022). Pokud jedinec nedokončí střední vzdělání, je v ČR omezen v možnosti dalšího vzdělávání, především rekvalifikačního. Nezískání maturity je pak překážkou v dalším formálním vzdělávání ve vyšším odborném nebo vysokoškolském školství.
3. Sociální vyloučení. Opuštění školy obvykle vede k redukci sociálních kontaktů a změnám ve vztazích s vrstevníky a přáteli, což způsobuje pocit osamělosti a sociální vyloučení (srov. MPSV, 2024; Evropská komise, 2024).
4. V dlouhodobém pohledu vede kombinace zmíněných jevů k dalším problémům, např. chudoby, či horšího zdravotního stavu, včetně ohrožení psychického zdraví (Matías-García et al., 2024).

Z uvedeného plyne také významný dopad na společnost v následujících oblastech (Evropská komise, 2024).

- a. Zátěž pro systém sociální podpory. Vyšší míra nezaměstnanosti a nižší příjmy mezi lidmi bez středoškolského vzdělání zvyšují náklady na sociální podporu a snižují daňové příjmy státu.
- b. Sociální nerovnost. Nedokončení středoškolského vzdělání generuje sociální nerovnosti, protože lidé s nižším vzděláním mají omezený přístup k ekonomickým zdrojům a vzdělávacím příležitostem.

- c. Zátěž pro zdravotní systém: Lidé s nižším vzděláním mají zpravidla horší zdravotní stav než většina populace a méně využívají benefity zdravotního systému.
- d. Šedá ekonomika a kriminalita: Nižší vzdělání je asociováno s vyšší mírou podílu na šedé ekonomice, případně i na kriminalitě.

Podpora žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání je tak možným způsobem, jak minimalizovat negativní dopady na jednotlivce i společnost. Pozdější navracení mladých lidí do formálního vzdělávacího systému a zvyšování jejich šancí na trhu práce je obtížné a vyžaduje existenci vzdělávacích a poradenských struktur, které se na tuto skupinu specializují a mají k práci s ní přiměřené kompetence (Chisvert-Tarazona, 2024; Schuchart & Schimke, 2022). Vytvoření takových institucí je také velmi náročné na ekonomické i lidské zdroje

Celkově je důležité podporovat žáky v dokončení jejich vzdělání, aby se minimalizovaly tyto negativní dopady na společnost. Ačkoliv je zřejmé, že odchod ze vzdělávání představuje konkrétní moment, kdy žák školu či vzdělávací systém opouští, jedná se o výsledek dlouhodobého procesu, ve kterém je ze strany žáka patrný prohlubující se nezájem o školu, který může být patrný v nárůstu absencí, zhoršení známek, výchovnými problémy (Lee & Burkam, 2003).

Skupiny ohrožených žáků a prediktory

Aby bylo možné předčasným odchodům ze vzdělávání předcházet, můžeme na straně žáků identifikovat určité prediktory, které se s předčasným odchodem zpravidla pojí a zvyšují jeho pravděpodobnost (Alexander et al., 1997). Mezi prediktory tak můžeme zařadit například zázemí žáků a jejich socioekonomický status nebo etnicitu. Dalším možným prediktorem může být rodinný kontext, který má klíčovou roli pro celkový rozvoj dítěte a jeho hodnotové orientaci, která je podstatná pro vnímání důležitosti a přínosu budoucího vzdělání. Prediktory ovšem můžeme identifikovat na straně školy. Jedná se zejména o klima školy, sociální kapitál dané školy nebo také praktiky a vztah učitelů k žákům (De Witte et al., 2013).

Na rozhodnutí o opuštění vzdělávání má vliv řada faktorů z různých oblastí. Od faktorů osobních, sociálních, ekonomických, až po důvody spojené s rodinou žáka a poměry, které v ní panují či důvody spojené se samotným vzdělávacím procesem (Oomen & Plant, 2014). Vzhledem k rozmanité skupině, kterou tvoří žáci a žákyně je patrná snaha o jejich kategorizaci. Vymežit

tak můžeme skupiny, které jsou předčasným odchodem více ohrožené než jiné. Gal (2021, 2022) identifikoval v dosavadních výzkumech celkem pět opakujících se skupin ohrožených žáků. Pozornost tak bude postupně věnována jednotlivým skupinám s výčtem realizovaných výzkumných šetření:

1. **Tiché typy** jsou nejméně nápadné, jejich školní prospěch se pohybuje kolem průměru, nemají žádné problémy s chováním a zůstávají bez povšimnutí, dokud se nerozhodnou školu opustit (Bowers & Sprott, 2012b; Fortin et al., 2006; Janosz et al., 2000; Ogresta et al., 2021). Předčasný odchod těchto žáků není primárně způsoben vzdělávacími potížemi, ale podceňováním sociálních aspektů školy, což má za následek slabé sociální vazby na školní komunitu (Bowers & Sprott, 2012a).
2. U skupiny tzv. **neangažovaných žáků** se objevují některé nebo všechny z těchto charakteristik: nemají rádi školu, mají potíže vycházet s učiteli a ostatními žáky, vyučovací hodiny jim připadají nezajímavé, ve vzdělávání vidí malou hodnotu a vykazují vysokou absenci, přičemž někteří přejímají deklarovanou lhostejnost ke škole od svých rodičů a sdílejí tento postoj s rodinou, v důsledku čehož se škola stává spíše okrajovou institucí (Bowers & Sprott, 2012b; Janosz et al., 2000, McDermott et al., 2017, 2018). Tato nedostatečná identifikace se školou může být způsobena i častým stěhováním nebo nízkým zájmem rodičů o své děti a jejich vzdělávání.
3. **Nepřizpůsobivý typ** se vyznačuje podobně nízkou mírou školní angažovanosti jako neangažovaný typ, ale liší se svým delikventním chováním (Fortin et al., 2006; Janosz et al., 2000), které se projevuje ve školním prostředí, ale také mimo něj. V mnoha případech musí ročník opakovat z důvodu nadměrné absence, která je obvykle spojena se špatnými školními výsledky (McDermott et al., 2017). Tato skupina má největší šanci vrátit se do školy a dokončit své vzdělání, pokud je jí poskytnuta dostatečná podpora (McDermott a kol. 2017)
4. **Neúspěšný typ** se potýká s neschopností splnit akademické požadavky školy (Janosz et al., 2000). Vyznačují se nedostatkem úsilí a nízkou motivací, což vede k absenci a špatným školním výsledkům, dále nízkým zájmem rodičů o jejich vzdělání nebo logistickými potíží při dojíždění do školy (Ogresta et al., 2021).
5. **Znevýhodněný typ** se během školní docházky potýká s vysoce stresujícími životními událostmi (Gal, 2022), mezi které řadíme například vážné duševní a zdravotní problémy

(Fortin et al., 2006), péči o příbuzného, potřebu začít pracovat kvůli ztrátě podpory rodiny (Nairz-Wirth & Gitschthaler, 2020) nebo diskriminaci na základě etnického původu (Pikkarainen et al., 2021). Přestože tuto skupinu tvoří žáci s různou mírou školního nasazení, jejich výkony a chování se zpravidla nevymykají průměru (Fortin et al., 2006) až do významné nepříznivé události vedoucí k negativním změnám.

Vzhledem k výše uvedeným skupinám žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání je zřejmé, že příčiny předčasných odchodů můžeme vnímat v rovině individuální, sociální a institucionální. Individuální rovina se vztahuje k potřebám a motivaci samotného jedince a můžeme si ji dle Trhlíkové (2012) asociovat s individuálními charakteristikami a nevhodnou volbou studijního oboru. Do popředí se tak dostává například výkonová orientace jedince a dopady kariérového rozhodování o výběru další studijní dráhy. Na konkrétní důvody předčasného odchodu poukazuje výzkum Hlouškové (2014), která identifikovala odchod z důvodu špatné volby studia, nedobrovolný odchod způsobený životními událostmi a tzv. odpoutání, kdy žák postupně ztrácel o vzdělávání zájem.

Sociální rovina se vztahuje k rodinnému prostředí, které má vzhledem k motivaci a přístupu jedince ke škole klíčovou roli. Zájem rodičů o vzdělávání dítěte je v tomto ohledu zásadní. Žáci, jejichž rodiče se o dění ve škole více zajímají, aktivně jej řeší a přisuzují mu hodnotu, jsou méně ohroženi předčasným odchodem ze vzdělávání. De Witte et al. (2013) v souvislosti s rodinným zázemím představil sadu rizikových aspektů, mezi které řadíme nízké vzdělání rodičů, socioekonomický status rodiny či nezaměstnanost. Větší riziko drop-outu u této skupiny je tak nutné vnímat v širším kontextu jejich studijní úspěšnosti, kdy výzkumy potvrzují znatelný rozdíl ve srovnání s běžnou populací (Burger, 2019; Owens, 2018). Předčasné odchody ze vzdělávání u této skupiny tak představují projev nerovností ve vzdělávání.

S tímto trendem souvisí také institucionální rovina, jež se vztahuje k vlivu, který má na předčasný odchod škola a její prostředí (De Witte & Rogge, 2013). Výzkumy prokazují jasnou souvislost mezi předčasnými odchody a způsobem, jak žáci vnímají své učitele, kdy je zřejmé, že negativní vnímání vzájemných vztahů riziko předčasného odchodu akceleruje (Croninger & Lee, 2001; Koedel, 2008). Prevenci předčasných odchodů je tak potřeba vnímat i s ohledem na kvalitu školní výuky, budování pozitivního školního klimatu a formování podpůrných vztahů mezi učiteli a žáky. V kontextu institucionální úrovně je tak důležité přemýšlet i o cílené podpoře ohrožených

žáků prostřednictvím poradenských služeb. Kariérové poradenství v tomto ohledu může sehrávat důležitou roli, protože může žákům nabídnout oporu při vlastním sebepoznávání či důležité informace, což může mít pozitivní vliv na jejich vztah ke škole a vzdělávání v daném oboru (Růtová et al., 2021).

Předčasné odchody v kontextu vzdělávací politiky

Předčasné odchody ze vzdělávání a jejich prevence jsou tématem, jež zejména v posledních letech rezonuje českou vzdělávací politikou s cílem reagovat na zvyšující se podíl žáků, kteří předčasně vzdělávací systém opouští. Na mezinárodním poli je ovšem předčasným odchodům věnována dlouhodobá pozornost. Postupně se tak zaměříme na představení strategických cílů v rámci jednotlivých úrovní.

Mezinárodní úroveň

V rámci mezinárodní úrovně můžeme problematiku předčasných odchodů ze vzdělávání reflektovat v rovině globální a evropské. Mezi důležité aktéry na globální úrovni, kteří se věnují problematice vzdělávání a předčasným odchodům, řadíme Organizaci pro ekonomickou a hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a Organizaci spojených národů, konkrétně UNICEF a UNESCO. Jedním z důležitých témat OECD je rovnost ve vzdělávání, která představuje předpoklad pro rozvoj každého žáka, aby mohl dosáhnout maximálního potenciálu neohledně na individuální a sociální okolnosti. OECD tak na předčasné odchody nahlíží jako na trend, který má negativní dopad nejen na vzdělávací systém, ale také na ekonomický a hospodářský rozvoj. Cílem OECD tak je poskytnout vhled do dané problematiky prostřednictvím dat, která umožňují erudované rozhodování a řešení daného problému (Education et glance, 2023). UNICEF zase vytvořil pro tvůrce vzdělávací politiky sérii metodických materiálů zaměřujících se na podporu participace a prevenci před předčasným odchodem ze vzdělávání. Cílem celé série je poskytnout návody a nápady, jak lépe vyhodnocovat informace a implementovat opatření směřující k podpoře žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání (Early warning systems, 2016). UNESCO si ve svém strategickém rámci Vzdělávání 2030 (Unicef, 2016) klade za jeden z cílů, aby do roku 2030 bylo zajištěno primární a sekundární vzdělání pro všechny chlapce a dívky s důrazem na rovné podmínky a příležitosti.

Na evropské úrovni má důležitou roli Evropská komise a další evropské agentury, které se zaměřují na vzdělávání jako je například Cedefop či Euroguidance. Na podporu jednotlivých států Evropské unie byla vytvořena iniciativa Evropského vzdělávacího prostoru, která si klade za cíl společné úsilí v budování odolných a inkluzivních vzdělávacích systémů. Jedním z cílů strategického rámce je také omezení předčasných odchodů. Do roku 2030 by v rámci Evropského vzdělávacího prostoru mělo být méně než 9 % žáků, kteří předčasně opouští

vzdělávací systém¹ (Resolution, 2021). Důležitou roli v podpoře předčasných odchodů má zejména Evropské středisko pro rozvoj odborného vzdělávání (CEDEFOP). CEDEFOP se předčasným ze vzdělávání věnuje dlouhodobě prostřednictvím výzkumných zpráv, tzv. briefing notes shrnujících aktuální informace a také pomocí vytvořeného nástroje² pro tvůrce vzdělávací politiky s množstvím návodů, postupů a strategií, jak k předčasným odchodům přistupovat (VET toolkit for tackling early leaving). CEDEFOP také klade důraz na podporu poradenského systému a kariérového poradenství v celoživotní perspektivě, které je vnímáno jako klíčový nástroj pro prevenci před předčasnými odchody ze vzdělávání (Note, 2024). Euroguidance³ je zase platformou, která nám umožňuje nahlédnout do problematiky poradenství a specifik poradenských systémů v jednotlivých zemích. V České republice funguje Euroguidance⁴ při Národním pedagogickém institutu a nabízí celou řadu webinářů a materiálů pro kariérové poradce. Povědomí o aktivitách v této oblasti pomáhá rozšiřovat také Národní cena kariérového poradenství.

Národní úroveň

Mezi klíčové aktéry na národní úrovni vzdělávací politiky v kontextu předčasných odchodů ze vzdělávání řadíme Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a jeho přímo řízenou organizaci Národní pedagogický institut. Strategické cíle na národní úrovni jsou vymezeny strategiemi, jež vznikají pro celý vzdělávací systém a řadíme mezi ně Strategii vzdělávací politiky 2030+ a Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy 2023-2027. Do problematiky předčasných odchodů ze vzdělávání se ovšem propisuje také působnost Ministerstva práce a sociálních věcí, a to zejména v případech, kdy je odchod ze vzdělávání doprovázen dalšími problémy, jež mají sociální rozměr.

Téma předčasných odchodů je již standardní součástí strategických dokumentů a snah o koncepční řešení vnímaných nedostatků našeho vzdělávacího systému. Strategie vzdělávací politiky 2030+ (2020) se tématu předčasných odchodů věnuje ve strategickém cíli 2: Snížit nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání a umožnit maximální rozvoj potenciálu dětí, žáků a žáků. Důraz je přitom kladen na dopady narůstajících disparit mezi jednotlivými regiony.

¹ <https://education.ec.europa.eu/about-eea/strategic-framework>

² <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/vet-toolkit-tackling-early-leaving>

³ <https://euroguidance.eu/>

⁴ <https://www.euroguidance.cz/index.html>

Strategie si tedy za cíl klade snížení počtu žáků předčasné opouštějících vzdělávací systém a také vytvoření podmínek pro to, aby osoby předčasné ukončující studium měli uznatelnou kvalifikaci (s. 20). Základní nástroj pro naplnění daného cíle představuje posílení kariérového poradenství na školách a podpora spolupráce se zaměstnavateli (s. 37). Podporována by měla být individualizace služeb či rozvoj pedagogů v dané oblasti. Téma předčasných odchodů ovšem můžeme chápat také šířeji například s ohledem na snahu o proměnu maturitní zkoušky, revizi kurikula středních odborných škol či důležitost meziresortní spolupráce u znevýhodněných žáků (s. 68-69).

Dlouhodobý záměr rozvoje vzdělávání a vzdělávací soustavy na roky 2023-2027 (2023) se tématu předčasných odchodů věnuje v opatření C.3 Podpora kvality vzdělávání ve středních školách. Dílčí aktivita cílí na podporu individuálních konzultací žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání. Důraz je přitom kladen na plně obsazená školní poradenská pracoviště s dostatečnou kapacitou k individuálním konzultacím. Dojít by také mělo k vytvoření včasného diagnostického systému pro odhalení ohrožených žáků. Podpora poradenství by tak měla vést ke snížení podílu předčasné odcházejících žáků oproti roku 2022. Dále je pozornost dané problematice věnována v opatření C.5 Zlepšování nástrojů pro vstup na absolventů na trh práce. Důraz je znovu kladen na klíčovou roli kariérového poradenství.

Jak je tedy zřejmé, strategické dokumenty identifikují předčasné odchody jako důležitou oblast které je potřeba věnovat pozornost. Otázkou ovšem je, jaký je reálný dopad realizovaných kroků na zlepšení praxe v samotných školách.

Krajská úroveň

Specifickým způsobem se přístup k předčasným odchodům vyvíjí také na krajské úrovni, kdy jsou snahy jednotlivých krajů v této oblasti konkretizovány prostřednictvím krajských dlouhodobých záměrů vzdělávání a rozvoj vzdělávací soustavy. Zejména s ohledem na realizované projekty Krajských akčních plánů a implementačních projektů je patrné, že v krajích vznikaly různé projekty zaměřující se na předčasné odchody ze vzdělávání, a to v návaznosti na téma kariérového poradenství. Pojetí tématu bude ilustrováno na příkladu Jihomoravského kraje. Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy Jihomoravského kraje 2024-2028 (2023) upozorňuje na skutečnost, že předčasnými odchody jsou ohroženi zejména žáci se speciálními vzdělávacími potřebami a žáci ze sociálně vyloučených lokalit (s. 41).

Explicitně se tématu předčasných odchodů věnuje opatření B.5.4 Snížení počtu žáků nematuritních oborů vzdělání středních škol předčasně opouštějících systém vzdělávání. Konkrétní klíčové aktivity zahrnují realizaci aktivit směřujících ke snížení počtu žáků předčasně opouštějících vzdělávání prostřednictvím podpory pedagogů v oblasti identifikace ohrožených žáků, použití adekvátních nástrojů apod. (s. 31). Realizovány by měly být vzdělávací akce či supervize. Důležité je, že je téma předčasných odchodů chápáno v kontextu podpory kariérového poradenství, ve kterém si Jihomoravský kraj klade za cíl podporovat dostupnost poradenských služeb a podpořit žáky v procesu tranzice při výběru střední školy (s 28-29). Mezi další opatření, jež mají vztah k předčasným odchodům pak můžeme zařadit B.1.5 Vzdělávání dětí, žáků a žáků ohrožených sociálním vyloučením a B.3.1 Podpora volby oboru vzdělání a zájmu o něj.

V rámci implementačních projektů navazujících dříve na tvorbu krajských akčních plánů vzdělávání a aktuálně na dlouhodobé záměry vznikla v krajích celá řada praktických materiálů a metodik určených k podpoře kariérového poradenství na školách, jež se dotýkají také problematiky předčasných odchodů. Výčet vybraných materiálů naleznete v následujících kapitolách tohoto dokumentu.

Prevence před předčasnými odchody ze vzdělávání

Prevence před předčasnými odchody zpravidla spočívá ve vybudování systému včasného upozornění, který je založen na sběru a vyhodnocování klíčových informací. Ačkoliv je zřejmé, že předčasný odchod ze vzdělávání není zapříčiněn pouze jedním faktorem, identifikována byla celá řada proměnných, jejichž znalost umožňuje predikovat riziko předčasného odchodu (Christle et al., 2007). Nastavení systému pro pravidelný sběr informací tak umožňuje vyhledávat ohrožené žáky s cílem preventivní podpory, která vede k předcházení předčasným odchodům ze vzdělávání. Tendence k předčasnému odchodu může být manifestována ve třech oblastech (Balfanz & Byrnes, 2019; Mac Iver & Mac Iver, 2009):

1. Docházka
2. Problémové chování
3. Neúspěch ve studiu

Nastavení screeningového systému tak může školám sloužit k identifikování ohrožených žáků a jejich včasné podpoře. Mezi možné způsoby následné podpory můžeme zahrnout (Hoff et al., 2015):

- poskytnutí akademické podpory a asistence
- podpora vztahů s učiteli, poradci a dalšími pracovníky školy
- podpora komunikace a rozvoj vztahů s rodiči a rodinami žáků
- pozitivní zpětná vazba na vhodné chování žáků
- nabídka mentoringu
- podpora žáků a jejich snahy vyhnout se nízké docházce
- podpora při tranzici ze základní na střední školu
- monitorování pokroku akademické úspěšnosti a chování

Formování systému včasné prevence věnoval pozornost také UNICEF ⁵(2016), který vytvořil tzv. cyklický systém včasné identifikace, který může být implementován do podmínek školy. Zavádění systému včasného varování se skládá z pěti na sebe navazujících kroků:

1. Výběr indikátorů

⁵https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org.eca/files/2018-11/Early%20warning%20systems%20for%20students%20at%20risk%20of%20dropping%20out_0.pdf

Výběr sledovaných indikátorů by měl vycházet z prediktorů, jež mohou posloužit jako signál předčasného odchodu u žáka. Škola by měla vybrat pracovníky školy z řad vedení, učitelů a poradců, kteří ustanoví indikátory s ohledem na specifické charakteristiky a potřeby dané školy. Identifikovány by měly být hlavní rizikové faktory ovlivňující předčasné odchody na dané škole a měřitelné indikátory určující riziko odchodu. Může se jednat například o již zmíněné sledování docházky, problémové chování a studijní výsledky. Dále se indikátory mohou zaměřit například na evidenci situace s bydlením, specifické vzdělávací potřeby, rodinné či osobní okolnosti apod. Tyto indikátory by měly být stanoveny tak, aby umožnily rozlišovat žáky rizikové a také ty s vysokým rizikem.

2. Identifikace ohrožených žáků

V této fázi by měl být nastaven způsob sběru informací s ohledem na to, kdy budou údaje shromažďovány a kdo bude za sběr odpovědný. Pro sběr informací mohou být využity různé systémy a postupy. Důležité ovšem je zajistit přístup k informacím třídním učitelům a vedení školy. Následně by měl být vytvořen seznam ohrožených žáků s důrazem na zajištění ochrany osobních údajů.

3. Posouzení potřeb žáka

Po identifikaci ohrožených žáků nastává již fáze individuální práce s žákem, která je důležitá s ohledem na zjišťování potřeb pro nastavení relevantní podpory. Identifikovány by měly být příčiny špatné docházky či neúspěšnosti a také silné stránky a zájmy, které mohou posloužit jako protektivní faktory. Škola by tak měla popsat postupy, jak potřeby žáků zjišťovat. Důležité je v tomto bodě zapojení rodičů, kteří mohou pomoci s poskytnutím dalších informací. Při spolupráci s rodinou je důležitá vzájemná důvěra, respekt a transparentnost. Probíhat by také měla diskuze s dalšími zainteresovanými stranami jako jsou poradenské instituce, úřady, neziskové organizace apod. Získané informace by následně měly být využity při nastavování podpory.

4. Implementace opatření a monitoring

Ve čtvrté fázi by měl být vytvořen plán intervencí, jejich implementace a koordinace. V případě nutnosti je také podstatné spolupracovat s externími subjekty (NNO, OSPOD apod.) a vytvořit multi-disciplinární tým. Implementace opatření by měla být také monitorována s průběžným vyhodnocováním žákova pokroku.

5. Evaluace systému

Systém včasného identifikace ohrožených žáků by měl být pravidelně evaluován a revidován. Do evaluace systému by měly být zapojeni učitelé, žáci a také poradenští pracovníci či zástupce zřizovatele. Vhodné je také sdílet zkušenosti s dalšími školami pro vytvoření komplexní zachytné sítě.

Intervence na podporu žáků ohrožených předčasným odchodem

Intervence představují širokou škálu různých aktivit, jež mohou být realizovány pracovníky školy vzhledem k žákům, kteří jsou identifikováni jako ohrožení předčasným odchodem. Intervence si tak klade za cíl zvrátit proces opouštění školy a podpořit žáka v tom, aby daný stupeň vzdělání dokončil. Jak upozorňuje Christenson a Thurlow (2004), intervence mají společné rysy, kdy se nejdříve zaměřují na personálně-afektivní rovinu. Cílem je prostřednictvím individuálních konzultací či participace na obdobných aktivitách proměnit postoje a názory žáka. Následuje zaměření na akademickou rovinu, která může být asociována s tutoringem nebo specializovanými kurzy a zaměřuje se na problémovou oblast jako je docházka či prospěch žáka.

V odborné literatuře a metodikách pro poradce můžeme nalézt celou řadu konkrétních aktivit a intervencí. V následující části bude pozornost věnována jednotlivým výčtům s ohledem na to, zda mají intervence individuální či skupinový charakter, v jaké fázi ohrožení odchodem k intervencím dochází a k jaké oblasti studijního života se vztahují.

Jak upozorňuje Trhlíková (2015) ve svém výzkumu, školy nejčastěji v individuální rovině využívají při intervenci tyto aktivity či nástroje:

- pomoc školního psychologa nebo výchovného poradce prostřednictvím individuální konzultace řešící žakovu situaci
- pohovory s rodiči zaměřené na danou situaci
- nabídka doučování a individuálních konzultací zaměřených na prospěch a učivo
- řešení problému v součinnosti s pedagogicko-psychologickou poradnou
- přestup do snadnějších oborů studia nebo jiné kategorie vzdělávání
- opakování ročníku zejména při neprospěchu žáka
- přerušování studia v případě, kdy důvody odchodu mohou pominout
- individuální vzdělávací plán zohledňující potřeby žáka
- pomoc při řešení krizových sociálních situací žáků ve spolupráci s příslušnými orgány jako je například Orgán sociálně-právní ochrany dětí, nestátní neziskové orgány apod.

Z výčtu patrné, že dané intervence mají individuální charakter a zaměřují se tak na řešení situace konkrétního jedince. Jako důležité se ovšem mohou jevit také skupinové intervence, které mohou přinášet výhodu vzájemné interakce žáků. Cílem skupinových intervencí tak může být společné nastavení cílů, rozvoj dovedností pro studium, zlepšování docházky nebo pomoc při

zvládání náročných situací v osobním životě (Blount, 2012). V tomto ohledu se jako efektivní mohou jevit také peer programy, které spadají do systému primární prevence (Tillner, 2013).

Dále můžeme intervence rozdělit s ohledem na to, kdy jsou v rámci studijní trajektorie jedince použity (Metodika Safe Arrival, 2022; Quo Vadis, 2022). Zaprvé můžeme vymezit primárně preventivní aktivity, které se zaměřují na špatnou volbu studia. Mezi takové intervence řadíme:

- uspořádání Dne otevřených dveří, kde mohou uchazeči získat informace o studiu
- zavedení přijímacího pohovoru
- organizace přípravných kurzů pro žáky 8. a 9. tříd
- umožnění přípravy na přijímací zkoušky v prostředí školy
- organizace školního studijní soustředění
- spolupráce se základními školami
- ověření důvodu odchodu v případě žáků, kteří přicházejí z jiné střední školy
- startovací programy pro žáky 1. ročníků
- projekt "Den třídy" pro nastavení vzájemných pravidel
- zřízení možnosti e-learningu pro sdílení mezi žáky
- vytvoření motivačního systému hodnocení
- zavedení peer programů

Sekundárně preventivní aktivity si kladou za cíl identifikovat ohrožené žáky a používají se při řešení prospěchu, výchovných problémů či vztahů ve třídě. Mezi dané aktivity můžeme zahrnout:

- individuální včasné vyhledávání žáků a žaček např. pomocí dotazníku
- studium pedagogické dokumentace zahrnující hodnocení žáka, rizikové chování apod.
- pomoc při adaptaci nových žáků a záchyt těch ohrožených
- umožnění komunikace s učitelem či poradcem např. formou e-mailu
- pravidelná práce se třídou zahrnující zjišťování postojů, vztahů apod.
- individuální vzdělávací plán nebo asistent pedagoga u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
- kontrola prospěchu a docházky pomocí online systému
- úzká spolupráce mezi pedagogickými pracovníky při předávání informací o ohrožených žácích
- kulatý stůl pro zainteresované organizace a instituce (ÚP ČR, nestátní neziskové organizace, OSPOD, probační a mediační služba apod.)
- podpora nadaných žáků prostřednictvím obohacení kurikula

Terciárně preventivní aktivity představují již konkrétní aktivity v rámci pomoci ohroženým žákům. Jejich cílem je minimalizace či odstranění vzniklého problému, který je příčinou, jež může vyústit až v předčasný odchod ze vzdělávání. Mezi aktivity řadíme:

- doučování
- nabídka pomoci při řešení náročných životních a sociálních situací
- uzavření smlouvy o plnění školních povinností
- zvýšený osobní kontakt s rodiči
- kontrola výsledků spolupráce s žákem a hodnocení výstupů
- přípravný kurz k maturitní zkoušce či individuální konzultace

Jak je tedy patrné, školy mohou v různých fázích realizovat řadu aktivit, které k prevenci a řešení předčasných odchodů přispívají. Jak ovšem autoři výše zmíněných nástrojů upozorňují, klíčové je dobré školní klima, které tvoří základní rámec pro realizaci intervenčních aktivit. Klima by se tak mělo odrážet ve vzájemných vztazích mezi žáky i učiteli a také v rámci výuky.

Jiná typologie intervenčních aktivit byla představena v rámci Early warning systems for students at risk of dropping out (Unicef, 2016). Jednotlivé aktivity jsou řazeny dle specifických oblastí, na které jsou zaměřeny. První takovou oblastí je absentérství, které může být řešeno prostřednictvím těchto intervencí:

- monitorování absencí a pozdních příchodů
- SMS upozorňující rodiče a žáky pokud dochází k absencím
- vysvětlení pravidel a podmínek rodičům a žákům
- cílené strategie na podporu vracejících se žáků po dlouhodobé absenci
- návštěvy rodin
- zapojení sociálních pedagogů pro spolupráci s rodinami
- smlouva o docházce mezi školou, rodiči a žákem
- dotovaná doprava do školy

Druhá oblast intervencí se zaměřuje na chování žáků, které se v případě žáků ohrožených předčasným odchodem může projevovat nezájmem o studium, výchovnými problémy či nedostatkem motivace. Možní intervence zahrnují:

- Otevřenost učitelů vzhledem k problémům žáků
- Budování pozitivních vztahů mezi učiteli a žáky
- Pozitivní školní klima
- Jasná pravidla a způsoby řešení výchovných situací
- Setkávání s rodiči

- Extrakurikulární aktivity
- Využití mentoring včetně peer programů
- Zaměření na dovednosti pro komunikaci a řešení konfliktů
- Týdenní monitorování chování žáků
- Smlouva mezi rodičem, školou a žákem o pravidlech chování
- Poradenství
- Odkazování na externí služby (poradenské, sociální apod.)

Třetí oblast se vztahuje k akademické rovině školního života. Jednotlivé intervence se tedy zaměřují na podporu žáka s ohledem na proces učení:

- Vysoká očekávání na výkony žáků ze strany učitelů
- Zapojení žáků do plánování a monitorování jejich vlastního učení
- Diferenciace a individualizace ve výuce
- Týdenní monitorování postupu v učení
- Jazykové třídy
- Možnost výběru specifických kurzů či podpora malých skupin
- Podpora v době testů a zkoušení
- Podpora dovedností zaměřených na proces učení, self-management apod.
- Užší spolupráce s rodiči s ohledem na učení se v domácím prostředí
- "Homework clubs" a podpora zájmových a společných aktivit po vyučování
- Kariérové poradenství
- Individuální učební plán

Čtvrtý a poslední výčet intervencí již představuje různé aktivity, které mohou pomáhat žákům ohrožených předčasným odchodem v různých oblastech:

- Snídaňové kluby
- Distribuce učebnic
- Informování rodičů o dostupných možnostech sociálních benefitů, finančních zdrojů apod.
- Informování rodičů a žáků o stipendiích
- Fundraising pro žáky ze špatných socioekonomických poměrů
- Rozvoj dovedností jako je například komunikace, vyjednávání, stanovení si cílů apod.
- Cílená podpora pro těhotné dívky a mladé rodiče
- Informace pro rodiče a žáky o nabídce nestátních neziskových organizací, komunitních a sociálních služeb
- Informování sociálních služeb či policie v určitých případech

Jak je z výčtu patrné, v rámci řešení předčasných odchodů může být realizována řada aktivit, které se k dané problematice vztahují. Důležité ovšem je, že tyto aktivity nemohou být

realizovány samostatně a odděleně. Jednotlivé intervence by tak měly být plánovány a realizovány koordinovaně s ohledem na potřeby konkrétního jednotlivce. V souhrnu tak můžeme říci, že se intervence mohou zaměřovat na sociální podporu, mentoring a monitorování, rozvoj specifických dovedností, podporu zapojení rodičů, podporu učitelů a rozšíření mimoškolních aktivit (White & Kelly, 2010). Na začátku každé intervence je ovšem důležité navázání vztahu s konkrétním ohroženým žákem, kdy se do popředí dostává vzájemná interakce s učitelem či poradcem a snaha o budování podpůrného a bezpečného prostředí. Dle Trhlíkové (2015) by intervence měla mít tento průběh:

1. Identifikovat ohroženého jedince.
2. Navázat s ním pracovní vztah a získat jeho důvěru.
3. Domluvit si pravidelný harmonogram konzultací.
4. Zmapovat problém – zjistit co se děje, odkud přichází nebezpečí, jakého je druhu.
5. Pokusit se přesvědčit žáka – žáka, že řešení je možné, že problémy lze zvládnout (mobilizovat jeho vůli ke změně – začít hledat řešení).
6. Ujistit ho, že v problému nezůstane sám, že škole na něm záleží a že škola mu chce pomoci.
7. Zapojit do řešení rodiče – rozhodnout se, zda je účast rodičů při řešení problému nutná (žák už může být plnoletý).
8. Zhodnotit, zda je nutné do řešení zapojit externí instituce – pokud to nutné je, tak pomoci ohroženému jedinci s navázáním kontaktu.
9. Pokud je to nutné, s externí institucí spolupracovat.
10. Průběžně se zajímat a vyhodnotit, zda došlo k žádoucím změnám.

Nástroje a metodiky pro kariérové poradce

Dotazník pro zjišťování žákovské angažovanosti ve studiu

Dotazník (Appleton et al., 2006) slouží pouze pro informativní účely pro potřeby poradců. Jednotlivé položky mohou být sečteny pro zjištění celkového počtu bodů u konkrétního studenta.⁶ Součtem je také možné zjistit průměr školní třídy. Od zjištěného průměru se následně může posuzovat dosažené bodové hodnocení u jednotlivých žáků.

U každého tvrzení vyberte, do jaké míry s ním souhlasíte.

1. Rozhodně nesouhlasím
2. Nesouhlasím
3. Ani souhlasím ani nesouhlasím
4. Souhlasím
5. Rozhodně souhlasím

1. Moje rodina/opatrovníci jsou tu pro mě, když je potřebuji.	1	2	3	4	5
2. Po dokončení úkolu do školy jej po sobě zkontroluji.	1	2	3	4	5
3. Moji učitelé jsou tu pro mě, když je potřebuji.	1	2	3	4	5
4. Ostatní studenti mě mají rádi takového, jaký/jaká jsem.	1	2	3	4	5
5. Dospělí v mé škole naslouchají studentům.	1	2	3	4	5
6. Ostatním studentům ve škole na mě záleží.	1	2	3	4	5
7. Studenti v mé škole jsou tu pro mě, když je potřebuji.	1	2	3	4	5
8. Mé vzdělání mi v budoucnu vytvoří mnoho příležitostí.	1	2	3	4	5
9. Většinu toho, co je důležité vědět, se naučíte ve škole.	1	2	3	4	5
10. Školní pravidla jsou spravedlivá.	1	2	3	4	5
11. Je důležité pokračovat ve studiu i po střední škole.	1	2	3	4	5
12. Když se ve škole stane něco dobrého, moje rodina/zákonní zástupci o tom chtějí vědět.	1	2	3	4	5
13. Většina učitelů na mé škole se o mě zajímá jako o člověka, nejen jako o studenta.	1	2	3	4	5
14. Moji spolužáci respektují, co chci říct.	1	2	3	4	5

⁶ Položky 18 a 32 mají reverzní bodové hodnocení.

15. Když dělám školní úkoly, zkontroluji, zda rozumím tomu, co dělám.	1	2	3	4	5
16. Celkově jsou moji učitelé ke mně otevření a upřímní.	1	2	3	4	5
17. Po střední škole plánuji pokračovat ve studiu.	1	2	3	4	5
18. Naučím se, ale pouze pokud mě za to učitel odmění.	1	2	3	4	5
19. Škola je důležitá pro dosažení mých budoucích cílů.	1	2	3	4	5
20. Když mám problémy ve škole, moje rodina/zákonní zástupci jsou ochotni mi pomoci.	1	2	3	4	5
21. Celkově se dospělí v mé škole chovají ke studentům férově.	1	2	3	4	5
22. Baví mě mluvit se zdejšími učiteli.	1	2	3	4	5
23. Baví mě mluvit se zdejšími studenty.	1	2	3	4	5
24. Ve škole mám kamarády.	1	2	3	4	5
25. Když se mi ve škole daří, je to proto, že tvrdě pracuji.	1	2	3	4	5
26. Testy v hodinách dobře měří mé aktuální dovednosti.	1	2	3	4	5
27. Ve škole se cítím bezpečně.	1	2	3	4	5
28. Mám pocit, že můžu mluvit o tom, co se mi děje ve škole.	1	2	3	4	5
29. Moje rodina/opatrovník(i) chtějí, abych se dál snažil/a, i když je ve škole těžké.	1	2	3	4	5
30. Mám důvěru ve svou budoucnost.	1	2	3	4	5
31. Na mé škole učitelům záleží na studentech.	1	2	3	4	5
32. Naučím se, ale pouze pokud mi moje rodina/opatrovník(ci) dají odměnu.	1	2	3	4	5
33. Učení mě baví, protože se v něčem zdokonaluji.	1	2	3	4	5
34. To, co se učím na hodinách, bude pro mě důležité v budoucnosti.	1	2	3	4	5
35. Moje známky dobře odpovídají tomu, co jsem se naučil.	1	2	3	4	5

Metodické příručky a publikace pro kariérové poradce

Vercajk kariérového poradce, Centrum kompetenci (2023)

Nástroj je určen pro kariérové poradce a soustředí se celkem na 4 okruhy témat, jež vzešly z výzkumem identifikovaných potřeb žáků. Nabízí konkrétní aktivity v souvislosti s danými okruhy. Prvním okruh souvisí se zpětnou vazbou od okolí směrem ke žákům, druhý okruh se věnuje budování vlastního sebeobrazu žáků, třetí okruh je zaměřen na získávání informací o dalším studiu a trhu práce a poslední okruh se věnuje potřebě intenzivní podpory při rozhodování, co dělat po ukončení střední školy.

https://centrumkompetenci.cz/wp-content/uploads/2023/11/vercajk_karieroveho_poradce_web.pdf

Žákovská portfolia: Proč- co- jak? Metodika k tvorbě žákovského portfolia, JCMM z.s.p.o. (2023)

Metodika se zaměřuje na to, jakými způsoby lze zavádět na škole žákovská portfolia a vznikla na základě spolupráce se školami. Shrnuje důvody pro zavádění žákovských portfolií, jejich obsah i jejich zavádění do školní praxe.

<https://vzdelavanivsem.cz/pages/files/Metodika%20Zakovska%20portfolia.pdf>

Příručka kariérního poradce, Moravskoslezský kraj (2022)

Příručka nabízí kariérním poradcům praktické aktivity a nástroje, které mohou při své práci používat. Ve dvou částech, ze kterých se příručka skládá, naleznou uživatelé nejprve nástroje pro kariérní poradenství – od diagnostického nástroje, přes využití portfolií ve škole až po užitečné online nástroje – přičemž ve druhé části jsou shrnuta data související s trhem práce v Moravskoslezském kraji.

[https://msk.mujivotposkole.cz/subdomains/msk/assets/files/P%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka%20pro%20kari%C3%A9rov%C3%A9%20poradce%20MSK%20\(pln%C3%A1%20verze\).pdf](https://msk.mujivotposkole.cz/subdomains/msk/assets/files/P%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka%20pro%20kari%C3%A9rov%C3%A9%20poradce%20MSK%20(pln%C3%A1%20verze).pdf)

Nejste na to sami. Zdroje školního kariérového poradce, Impuls pro kariéru a praxi (2021)

Příručka se zaměřuje na samotného kariérového poradce, jeho potřebné znalosti a dovednosti, vymezení role kariérového poradce ve škole, vymezuje možnosti spolupráce s dalšími aktéry. Nabízí také souhrn zdrojů informací, odkud mohou kariéroví poradci čerpat. Odkazuje i na užitečné aktivity a tipy, které je možné při práci kariérového poradce využít.

IMPULS
PRO KARIÉRU
A PRAXI

Jhk.cz

MINISTERSTVO
VÝCHOVY,
MLÁDEŽE
A TĚLOVÝCHOVY

Jihočeský kraj

https://www.impulsprokarieru.cz/uploads/media/Karierove_poradenstvi/6172b2ca93e38064568406.pdf

Průvodce pro (školní) kariérové poradce, Zlínský kraj (2020)

Publikace přináší podněty k úvaze a zamyšlení nad vlastní praxí kariérních poradců. Sestává ze dvou částí, kdy první z nich je zaměřena na profesní roli kariérového poradce, a druhá se věnuje spolupráci mezi různými aktéry školního prostředí při kariérním poradenství.

<https://pruvodcekarierou.zkola.cz/wp-content/uploads/2020/05/Pr%C5%AFvodce-pro-%C5%A1koln%C3%AD-kari%C3%A9rov%C3%A9-poradce.pdf>

Metodický postup pro poskytování kariérového poradenství se zaměřením na 2. stupeň základních škol, Impuls pro kariéru a praxi (2019)

Metodika šířeji ukotvuje roli kariérového poradenství na druhém stupni základní školy, odpovídá na otázky kdo a proč jej vykonává a představuje rámec pro nastavení systému kariérového poradenství na druhém stupni základní školy. V závěru přidává i užitečné zdroje související s problematikou.

https://ikap.kraj-jihocesky.cz/sites/ikap.kraj-jihocesky.cz/files/inline-files/FINAL_R%C3%A1mec%20pro%20nastaven%C3%AD%20KP%20na%202.%20stupni%20Z%C5%A0.pdf

Moje profese: Sborník dobré praxe pro kariérové poradce, Impuls pro kariéru a praxi (2020)

Jedná se o praktickou brožuru, kterou kariéroví poradci mohou využít při své každodenní práci. Nabízí příklady dobré praxe využitelné při komunikaci se žáky, ale i rodiči na základních i středních školách.

https://www.impulsprokarieru.cz/uploads/media/Karierove_poradenstvi/6172b2fb836c2619800058.pdf

Metodická příručka k tématu Člověk a svět práce, JCMM z.s.p.o. (2020)

Metodika je určena pro praktické využití kariérovým poradcům. Představuje konkrétní nástroje, techniky i metody, přičemž klade důraz na individuální charakteristiky každého žáka. Jedná se o komplexní materiál sestávající z teoretických bloků, tipů, konkrétních aktivit, ale i prostoru pro zamyšlení pro kariérového poradce.

<https://vzdelavanivsem.cz/files/files/Metodicka%CC%81%20pr%CC%8Ci%CC%81ruc%CC%8Cka%20k%20te%CC%81matu%20C%CC%8Clove%CC%8Ck%20a%20sve%CC%8Ct%20pra%CC%81ce.pdf>

Podpora kvality kariérového poradenství na středních školách, Ronald D. Sultana (2018)

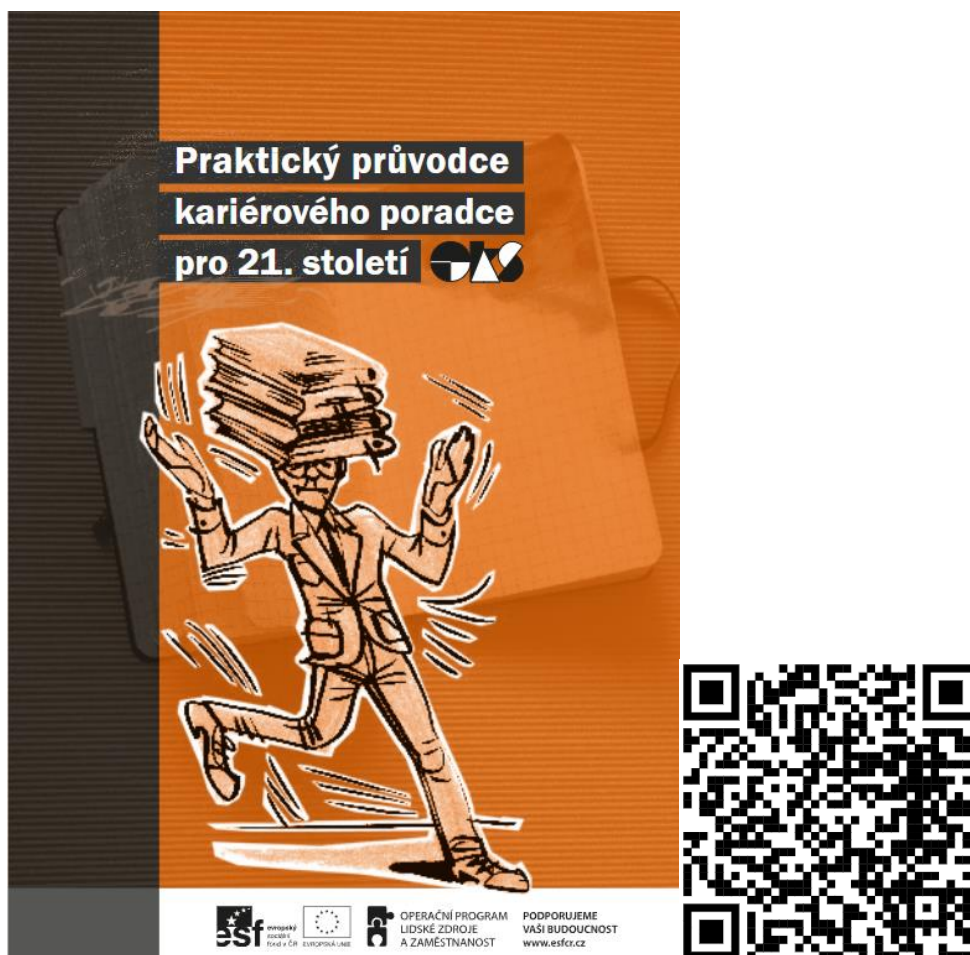
Příručka je zaměřena na zkvalitnění služeb kariérového poradenství, přičemž se specializuje na problematiku žáků ohrožených předčasným odchodem z formálního vzdělávání a na práci s takovými žáky stejně jako s těmi, kteří z nějakého důvodu již formální vzdělávání předčasně ukončili. Příručka proto nabízí vedle teoretické části seznamy nástrojů a zdrojů i inspirativních postupů.

<https://www.euroguidance.cz/publikace/sultana.pdf#page=2.05>

Praktický průvodce pro kariérové poradce pro 21. století, Evropská kontaktní skupina (2015)

Kniha poskytuje kariérovým poradcům teoretický základ související s náplní jejich práce. Mimo to se věnuje i kompetencím potřebným pro práci kariérového poradce. Kapitoly knihy jsou proloženy tipy pro poradenskou praxi. Celá kniha je přehledně strukturovaná.

<https://www.euroguidance.cz/ke-stazeni/nastroje-a-metodologie/prakticky-pruvodce.pdf>

Vyrovňáme šance: příručka na podporu studijnej a profesijnej orientácie sociálne znevýhodnených žiakov; Centrum pre výskum etnicity a kultúry (2015)

Příručka je zaměřena na téma znevýhodněných žáků a roli kariérového poradce v otázce rovných příležitostí u těchto žáků. V příručce lze nalézt praktické náměty a pedagogické intervence, které jsou však snadno aplikovatelné.

<https://www.euroguidance.cz/ke-stazeni/nastroje-a-metodologie/vyrovnavame-sance.pdf>

Volba povolání bez předsudků, Gender studies o. p. s (2014)

Ústředním tématem metodiky je gender a genderové stereotypy, které mohou mít vliv při rozhodování o volbě budoucího povolání. Z toho důvodu nabízí aktivity související s reflexí stereotypů, a tím i možnosti jejich překonání v budoucnu.

https://issuu.com/genderstudiescz/docs/gender_povolani_online_spreads

Průvodce kariérou pro školy, Euroguidance (2012)

Příručka pro učitele a kariérové poradce je zaměřena prakticky. Zahrnuje soubor cvičení a aktivit včetně jejich popisu, teoretického rámce a očekávaných výstupů. Aktivit jsou zařazeny do tří tematických oblastí a v rámci každé z nich je vyzdvíženo několik konkrétních témat, kterým je věnována pozornost.

<https://www.euroguidance.cz/publikace/pruvodce-karierou.pdf>

Mezinárodní příručka o metodách profesní orientace, Euroguidance (2012)

Hlavní částí příručky jsou metody využitelné v kariérovém poradenství. Ty jsou blíže rozděleny do desíti podkapitol a podkapitoly na sebe logicky navazují – od překonávání překážek a získávání informací až po hledání práce a závěrečné aktivity. Metody jsou doplněny o pracovní materiály,

<https://www.euroguidance.cz/publikace/mezinarodni-prirucka.pdf>

Sociodynamické poradenství: Konstruktivistická perspektiva, R. Vance Peavy (1998)

Kniha nabízí nový úhel pohledu na klienta v poradenství. Podle konstruktivistické perspektivy na něj nahlíží jako na jedinečnou individualitu existující v určitém prostředí – prostoru. Právě tento prostor determinuje další práci s klientem.

<https://www.euroguidance.cz/publikace/sociodynamicke-porad..pdf>

Materiály k předčasným odchodům

Metodika kariérového poradenství pro prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání, Ústecký kraj (2023)

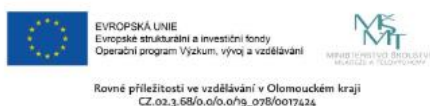
Specializovaná metodika se zabývá prací s žáky a žáky ohroženými předčasným odchodem z formálního vzdělávacího procesu. Představuje konkrétní postup, jak s takovými žáky pracovat a předejít zmíněnému negativnímu jevu spjatému s českým školstvím. Postup je založen na individualizované a zároveň koordinované podpoře takových žáků a žáky.

https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1777866

Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání: Příručka pro metodiky KCPPO a pracovníky Školních poradenských pracovišť v Olomouckém kraji (2023)

Předčasné odchody ze vzdělávání jsou nežádoucím jevem, který blíže rozebírá tato krátká příručka. Stručně shrnuje některé možné příčiny předčasných odchodů ze vzdělávání a ukazuje i několik preventivních opatření a možnosti intervence.

Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání

příručka pro metodiky KCPPO a pracovníky Školních poradenských pracovišť v Olomouckém kraji

Zpracovatel:

PhDr. Edita Bosáková, Mgr. Mgr. Markéta Horáková, PhDr. Monika Krajčová, Eva Pacherníková, Bc. Kateřina Vařechová, Mgr. Jana Zbořilová

https://www.esfcr.cz/documents/21802/20155442/Prevence+p%C5%99ed%C4%8Dasn%C3%BDch+odchod%C5%AF+ze+vzd%C4%9BI%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD_P%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka+pro+pracovn%C3%ADky+%C5%A0PP_Olomouck%C3%BD+kraj.pdf/099785a3-1da6-428e-9ce6-df8e0788106e?version=1.0&t=1697545638987

Důvod dokončit: Metodika předčasných odchodů ze vzdělávání, Info kariréra, Plzeňský kraj (2023)

Metodika prevence předčasných odchodů ze vzdělávání, která vznikla v Plzeňském kraji, představuje způsob řešení tohoto problému spočívající v systémové spolupráci mezi aktéry ve vzdělávání na základě analýzy důvodů a vlivu aktérů vedoucím k předčasným odchodům.

<https://www.kcv.cz/kp/karierove-poradenstvi/metodicke-materialy/metodiky-ppo/>

Metodika Safe Arrival: Metody a nástroje k prevenci předčasných odchodů, Zlínský kraj (2022)

Souhrnná metodika k prevenci předčasných odchodů žáků ze škol odpovídá na otázky týkající se odhalení rizika předčasného odchodu a metodických postupů pro prevenci i intervenci. Obě z těchto velkých kapitol jsou rozděleny do dílčích tematických celků.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

https://www.zkola.cz/wp-content/uploads/2023/07/FINAL_METODIKA-SAFE-ARRIVAL.pdf

Quo Vadis? Uživatelská příručka pro práci s nástrojem, Zlínský kraj (2022)

Příručka slouží k práci s preventivním nástrojem předčasných odchodů Quo Vadis? 2022, přičemž nástroj umožňuje sledovat studijní výsledky žáků před jejich vstupem do středního školství, sledovat jejich zlepšení a předpovídat vzdělávací úspěšnost.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

UŽIVATELSKÁ PŘÍRUČKA PRO PRÁCI S NÁSTROJEM

https://www.learningplus-data.co.uk/QuoVadis2022/ZK_Quo%20Vadis_Uzivatelsky_Manual.pdf

Předčasné odchody na středních školách, JCMM z.s.p.o. (2022)

Výzkumná zpráva mapuje míru a charakter předčasných odchodů ze vzdělávání v Jihomoravském kraji a zakládá se na smíšeném výzkumu na toto téma. Zpráva upozorňuje na rizikové faktory pro předčasný odchod ze vzdělávání jako je socioekonomické zázemí žáků a odlišný mateřský jazyk žáků. Opomenuty nejsou ani důsledky, které se s předčasným odchodem ze vzdělávání žáka pojí.

PŘEDČASNE ODCHODY NA STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

VÝZKUMNÁ ZPRÁVA PRO JCMM

Vzniklo v JCMM v roce 2022.

https://vzdelavanivsem.cz/pages/files/Z%C3%A1v%C4%9Bre%C4%8Dn%C3%A1%20zpr%C3%A1va_finaln%C3%AD%20.pdf#page=6.86

Prevence a intervence předčasných odchodů ze středních škol (příručka opatření), Trhlíková Jana (2015)

Příručka věnující se prevenci a intervenci předčasných odchodů ze středních škol ukazuje komplexní analýzu problematiky a představuje nástroje a opatření, která by mohla být na základě provedené rešerše efektivní při řešení tohoto problému.

Prevence a intervence předčasných odchodů ze středních škol

Příručka opatření

Trhlíková Jana

<https://www.infoabsolvent.cz/Temata/PublikaceZP?Stranka=9-0-107>

Inspirativní metody a techniky pro poradenskou práci

Můj život po škole, Moravskoslezský kraj

Webová stránka stránka nabízí několik konkrétních materiálů, které lze využít ve výuce při rozhodování o další kariéře žáka. Několik pracovních listů umožní žákům vytvořit si představu o dalším kariérním směřování.

Podklady pro pedagogy

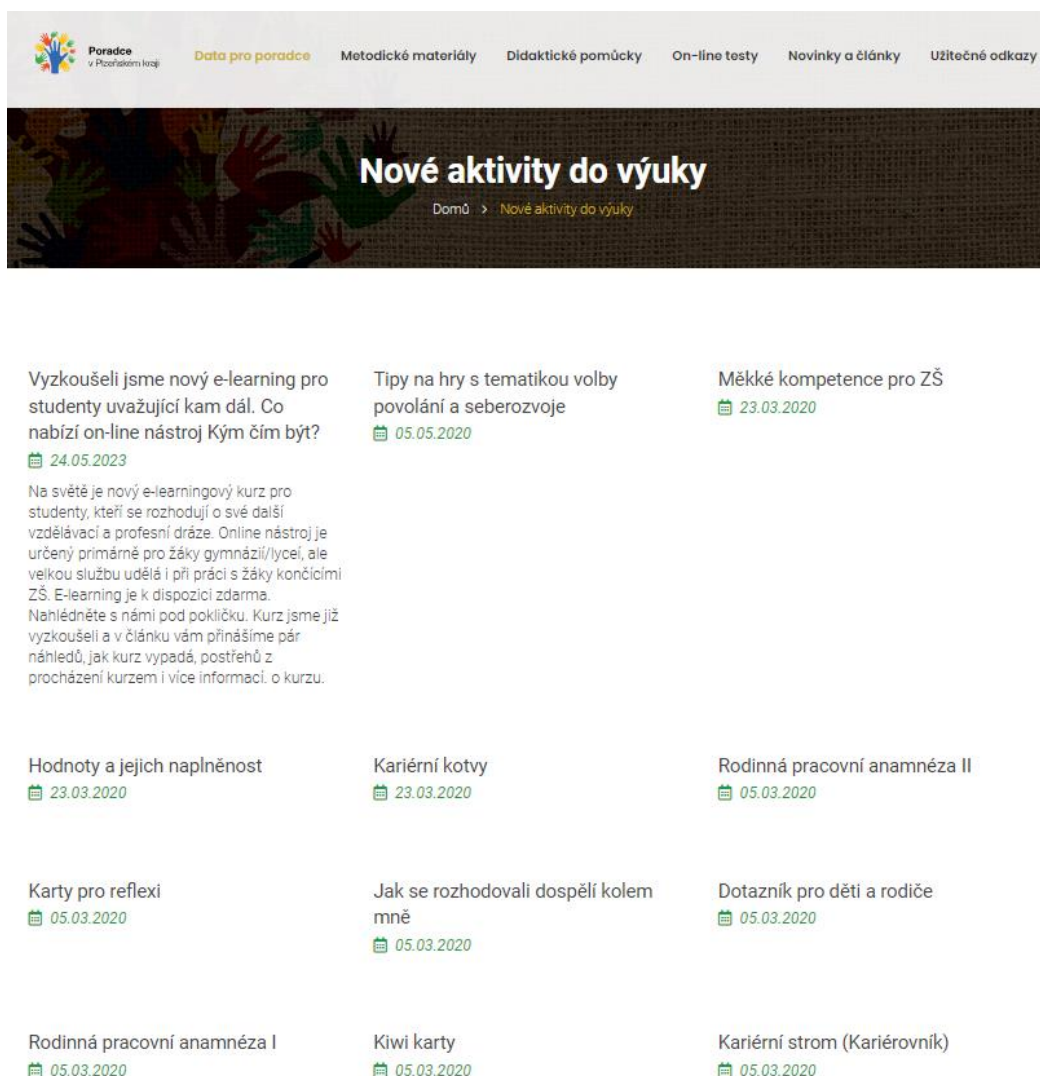
1. pracovní list, sebepoznání - emiero	68 KB	STÁHNOUT
2. pracovní list, volba povolání	74 KB	STÁHNOUT
3. pracovní list, finanční část	170 KB	STÁHNOUT
4. pracovní list, trh práce	79 KB	STÁHNOUT
5. pracovní list, zpracování vybraného povolání	184 KB	STÁHNOUT
6. infografika - co zvážit při volbě střední školy	1.3 MB	STÁHNOUT
7. volba školy - základní info o škole, než odešlu přihlášku	85 KB	STÁHNOUT
8. myšlenková mapa - co zvážit, než odešlu přihlášku na střední školu	17 KB	STÁHNOUT
leták Můj život po škole	712 KB	STÁHNOUT
manuál pro obsluhu aplikace Můj život po škole	3 MB	STÁHNOUT
příručka kariérního poradce (plná verze)	16.2 MB	STÁHNOUT
příručka kariérního poradce (zkrácená verze)	4 MB	STÁHNOUT
shrnutí projektů realizovaných v MSK za podpory Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost	692 KB	STÁHNOUT

<https://msk.mujzivotposkole.cz/podklady>

Aktivity do výuky a další tipy a rady, Poradce v Plzeňském kraji

Webová stránka pro kariérové poradce v Plzeňském kraji přehledně shrnuje aktuální informace týkající se trhu práce, vzdělávání, demografického vývoje. Součástí webu jsou i metodické materiály, ze kterých může kariérní poradce dle potřeby vybírat. Lze využít i didaktické pomůcky, online testy a aktuální novinky či užitečné odkazy.

The screenshot shows the website 'Poradce v Plzeňském kraji'. The header includes a logo and navigation links: 'Data pro poradce', 'Metodické materiály', 'Didaktické pomůcky', 'On-line testy', 'Novinky a články', and 'Užitečné odkazy'. The main banner features the title 'Nové aktivity do výuky' with a breadcrumb trail 'Domů > Nové aktivity do výuky'. Below the banner, there is a grid of 12 activity cards, each with a title, a date, and a brief description.

Activity Title	Date
Vyzkoušeli jsme nový e-learning pro studenty uvažující kam dál. Co nabízí on-line nástroj Kým čím být?	24.05.2023
Tipy na hry s tematikou volby povolání a seberozvoje	05.05.2020
Měkké kompetence pro ZŠ	23.03.2020
Hodnoty a jejich naplněnost	23.03.2020
Kariérní kotvy	23.03.2020
Rodinná pracovní anamnéza II	05.03.2020
Karty pro reflexi	05.03.2020
Jak se rozhodovali dospělí kolem mně	05.03.2020
Dotazník pro děti a rodiče	05.03.2020
Rodinná pracovní anamnéza I	05.03.2020
Kiwi karty	05.03.2020
Kariérní strom (Kariérovník)	05.03.2020

<https://www.poradcevpk.cz/tags/nov%C3%A9%20aktivity>

Užitečné pomůcky pro kariérové poradce, JCMM z.s.p.o.

Webová stránka obsahuje různé metodické dokumenty a pracovní listy s tématy sebepoznání, svět práce. Součástí jsou také e-learningové kurzy a články týkající se tématu předčasných odchodů ze vzdělávání.

Okořeňte evoli praxi o další techniky a zdroje.

Zde pro naleznete všechny námi vytvořené metodické materiály z předešlých projektů KaPoDeV a IKAP JMK II.

Pokud Vás zaujme jakákoliv technika, pomůcka nebo produkt z naší nabídky, neváhejte jej využít pro vlastní poradenskou praxi nebo se nám ozvěte pro konzultaci, jak produkt nejlépe využít. A nezapomeňte nám dát vědět, jak jste spokojeni!

Můžete využít kontakt na Martinu Milotovou, odbornou garantku kariérového poradenství, na e-mailu martina.milotova@jcmm.cz.

<https://vzdelavaniivsem.cz/uzitecne-pomucky>

Metody a pracovní listy, IKAP Středočeského kraje

Webová stránka nabízí souhrn materiálů užitečných v každodenní poradenské praxi na rozličná témata. Kromě příkladů dobré praxe se zde nachází i příručky, pracovní listy či sborníky aktivit.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

hlavní složka

Material_KP_Na_cestě_k_udržitelné_budoucnosti.pdf	28.3.2022 12:40	0,96MB
Pracovní list - žák střední školy.pdf	2.9.2020 07:34	366,76KB
Pracovní list - žák základní školy x žák G_prima.pdf	2.9.2020 07:34	382,34KB
Příklady aktivit skupinové_kariérové_poradenství.pdf	16.4.2021 13:06	429,35KB
Příklad dobré praxe - gymnázium.pdf	2.9.2020 07:34	587,80KB
Příklad dobré praxe - střední odborná škola a SOU.pdf	2.9.2020 07:34	408,11KB
Příklad dobré praxe - základní škola.pdf	2.9.2020 07:34	127,02KB
Příklady aktivit_KP.pdf	2.9.2020 07:34	514,34KB
Příručka pro rozvoj KP na střední škole.pdf	10.3.2023 13:22	502,95KB
Příručka Skrytá místa současného světa práce.pdf	27.6.2023 09:36	1,94MB
Ramec_System KP na SŠ.pdf	2.9.2020 07:34	0,96MB
Rozhovor - kariérové poradenství v praxi.pdf	2.9.2020 07:34	775,05KB
Sborník aktivit pro podporu kariérového rozvoje žáků.pdf	20.2.2023 13:41	3,77MB
Využití digitálních technologií a online zdrojů v KP a poradenství na šk....pdf	28.1.2022 10:34	4,75MB

STÁHNOUT VÍCE SOUBORŮ

<https://ikap.kr-stredocesky.cz/metodicky-material>

Rámec kariérového poradenství a vzdělávání, Evropská kontaktní skupina

Rámec kariérového poradenství a vzdělávání upozorňuje na důležitost kariérového poradenství na školách a soustředí se na zvýšení flexibility kariérních poradců při výběru jednotlivých aktivit i jejich využití. Součástí jsou také reflektivní otázky pro samotné kariérové poradce pro podporu jejich činnosti v rámci školy.

Rámec kariérového poradenství a vzdělávání je určen pro školní kariérové poradce, pedagogické pracovníky a další experty pracující se studenty vyšších gymnázií, popř. dalších středních škol a vychází z britské inspirace CDI Framework (https://www.theodi.net/New-Career-Development-Framework). Cílem rámce je poukázat na komplexnost kariérového poradenství a vzdělávání a inspirovat kariérové poradce pro další rozvoj poradenství na školách. Nabízíme zde možné příklady aktivit, které lze využívat v rámci i mimo školu tak, abychom umožnili flexibilitu ve výběru konkrétních aktivit i způsobu práce. Za klíčovou součástí kariérového poradenství a vzdělávání (bez ohledu na volbu aktivity) považujeme reflexi, proto je součástí rámce sada reflektivních otázek pro studenty, ze kterých si může poradce vybrat dle vlastního uvážení. Jako vodítko pro kariérové poradce/koordinátory slouží evaluační otázky - slouží ke kontrole, zda jsou všechny důležité oblasti naplňovány a pomáhá identifikovat místa, kde se škole daří i kde se nachází oblasti rozvoje. Tento rámec byl vytvořen poradenským týmem EKS - vyvíjíme vlastní metodiky, publikujeme odborné články i příručky a řídíme mezinárodní projekty v oblasti kariérového poradenství a vzdělávání. Pro další informace navštivte náš web EKS www.ekskurzy.cz nebo nás kontaktujte e-mailem: info@ekskurzy.cz		
Vzdělávací oblasti	Co má student zvládnout/ popis kompetence	klíčové kompetence dle RVP
Celoživotní rozvoj	Studenti se rozvíjí v průběhu života tím, že se učí a znovu se zamýšlejí nad sebou samými, svými silnými stránkami a hodnotami. Kariéroví poradci podpoří své studenty, pokud je naučí:	kompetence komunikativní; kompetence sociální a personální
	Aktivně využívat pomoci, podpory a zpětné vazby.	kompetence k učení
	Převzít odpovědnost za své učení a stanovovat si cíle/usilovat o vysoké cíle.	kompetence k učení; kompetence k řešení problémů
	Hledat výzvy a příležitosti pro rozvoj, zkoušet nové věci.	kompetence k učení
	Reflektovat a zaznamenávat úspěchy, zkušenosti a proces učení a být schopný je prezentovat (komunikovat) ostatním.	kompetence k učení
	Plánovat si další kroky ve vzdělávání a v práci.	kompetence sociální a personální
Prozkoumávání možností	Být si vědom svých silných stránek, zájmů a hodnot.	kompetence sociální a personální
	Studenti prozkoumávají celou škálu možností, které se jim v životě nabízejí, a seznamují se s náborovými procesy a kulturou různých pracovišť. Kariéroví poradci podpoří své studenty, pokud je naučí:	
	Přemýšlet o tom, jaká zaměstnání a role chce vykonávat, vytvořit si jasný směr své kariéry a aktivně se o něj snažit.	kompetence pracovní
	Aktivně vyhledávat a využívat informace o trhu práce a informace o vzdělávacím systému.	kompetence k řešení problémů; kompetence digitální
	Pochopit různorodost vzdělávacích cest a způsobů, jak se k nim dostat a uspět v nich (včetně znalosti nároků na příslušnou kvalifikaci).	kompetence k řešení problémů; kompetence digitální
Řízení vlastní kariéry	Aktivně si vytvářet povědomí o pracovních místech, kultuře a očekáváních na pracovišti.	
	Umět analyzovat proces přijímacího řízení a umět se připravit na přijímací a výběrová řízení.	
	Lidé chápou odpovědnost za vytváření vlastní kariérní dráhy. Umí využít příležitosti a současně se poučit z chyb a nenechat se odradit neúspěchem. Kariéroví poradci podpoří své studenty, pokud je naučí:	
	Chápat, že kariérní dráhy mohou být rozmanité, posuzovat výhody i rizika spojené s nimi a zvažovat, které z konceptů jsou vhodné právě pro ně.	kompetence digitální
	Aktivně využívat nástroje pro sebezprezentaci.	kompetence pracovní
	Vytvářet plány možných kariérních cest, stanovovat priority a rozvíjet rozhodovací schopnosti.	kompetence pracovní
	Pracovat s chybou a budovat odolnost vůči nezdárům.	
	Posilovat sebedůvěru a optimismus.	kompetence sociální a personální
	Pracovat se změnou. Řídit klíčová období změn	kompetence pracovní

<https://docs.google.com/spreadsheets/d/1R1e6KJXTdNNXPeypJfYXTbsuckOwoNp011PqwBj7XoU/edit?gid=0#gid=0>

Nástroj pro profesní rozvoj kariérových poradců, Sdružení pro kariérové poradenství a kariérový rozvoj, z. s.

Webová stránka představuje nástroj pro profesní rozvoj kariérových poradců. Slouží ke sdílení praktických materiálů a vytváří prostor pro získání kontaktů a pro spolupráci mezi poradci samotnými.

SDRUŽENÍ PRO KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ A KARIÉROVÝ ROZVOJ, Z. S.

[O nás](#) [Členství](#) [Akce](#) [Profesní rozvoj](#) [Projekty](#) [Inspirace](#) [Aktuálně](#) [Kontakt](#)

Profesní rozvoj

Rádi bychom Vám představili sdílený nástroj pro profesní rozvoj poradců a komunity kariérových poradců, který vznikl na základě mezinárodních zkušeností z rozvíjení kvality v poradenství v evropských zemích. Cílem nástroje je prostřednictvím profesního rozvoje jednotlivců a komunity kariérových poradců přispívat ke kvalitě kariérového poradenství u nás.

Nástroj má 2 pilíře:

Sebereflexe s využitím dotazníku

- který umožňuje zmapovat oblasti pokrývající výkon praxe kariérového poradce na základě [Standardu kvality Sdružení pro kariérové poradenství a kariérový rozvoj, z.s.](#) a vytvořit si vlastní "profesní snímek"

Kolegiální provázení mentorem či mentorkou

- nabídka rozhovoru, zpětné vazby a zamyšlení nad možnostmi dalšího profesního rozvoje

Co Vám vyžití tohoto nástroje může přinést?

- zmapujete si oblasti svého působení (profesní snímek)
- získáte nástroj k dalšímu profesnímu rozvoji
- dostanete zpětnou vazbu od zkušeného kolegy
- vytvoříte si plán dalšího rozvoje (závazek rozvoje)
- můžete se zapojit do práce mentorů
- nacházet společná témata a příležitosti ke spolupráci
- přispějete k rozvoji profesní komunity

<https://rozvojkariery.cz/profesni-rozvoj/>

Pracovní listy pro žáky, Kariérko.cz

Webová stránka cílí na žáky a žáky jim může napomoci se snadnějším výběrem dalšího kariérního postupu na základě několika různých pracovních listů od definování vlastních silných stránek až po listy týkající se brigády a životopisu.

Profese Články Rozhovory Vídea Pracovní listy Webináře O nás Spolupráce

Pracovní listy

Pracovní listy ti pomohou si ujasnit, jakým směrem chceš v životě směřovat, co jsou to tvoje silné stránky, hodnoty a mnoho dalšího. V pracovních listech jsme připravili různé aktivity, aby se v nich našel každý, a především v nich našel odpovědi na svoje otázky.

Výměnou za zpětnou vazbu nabízíme pracovní listy ZDARMA. Spolu s pracovním listem ti pošleme krátký dotazník, jehož vyplnění ti nezaplní více než 5 minut.

Aktuálně jsou ti k dispozici pracovní listy:

- **Já a mě okolí** – set aktivit, pomocí které najdeš svou vlastní hodnotu a schopnosti, pro práci na některých cvičeních budeš potřebovat zapojení přátel nebo rodičů.

<https://karierko.cz/pracovni-listy/>

Užitečné weby a rozcestníky

Nevimkam, Vzdělávací institut pro Moravu

Webová stránka přehledně shrnuje informace o přestupu ze základní školy na školu střední, vyvrací některé mýty, které se s tímto přestupem pojí, a popisuje krok za krokem, jak podat přihlášku, i podle čeho školu vybírat. Ze stránky je možné jednoduše přejít na Instagram a TikTok se stejnou tematikou.

nevim kam

Cos možná nevěděš? Jak na přihlášku? Kam půjdeš? Nemůžeš se rozhodnout? Veletrhy CZ/ENG

KÁMO, TOS VĚDĚL?

Povídá se hodně keců o středních školách. Proto je tu tenhle web, kde na ty největší upozorňujeme.

HEJ... UŽ VÍŠ, KAM PUDEŠ?

@amy_world.yt

Máš 3 přihlášky na SŠ. Dvě na vysněné školy, třetí na jisto.

Tak co?! Už víš, kam půjdeš?

Šikovní řemeslníci jsou víc rič, než si myslíš.

Cesta na vysokou nevede jen přes gympl.

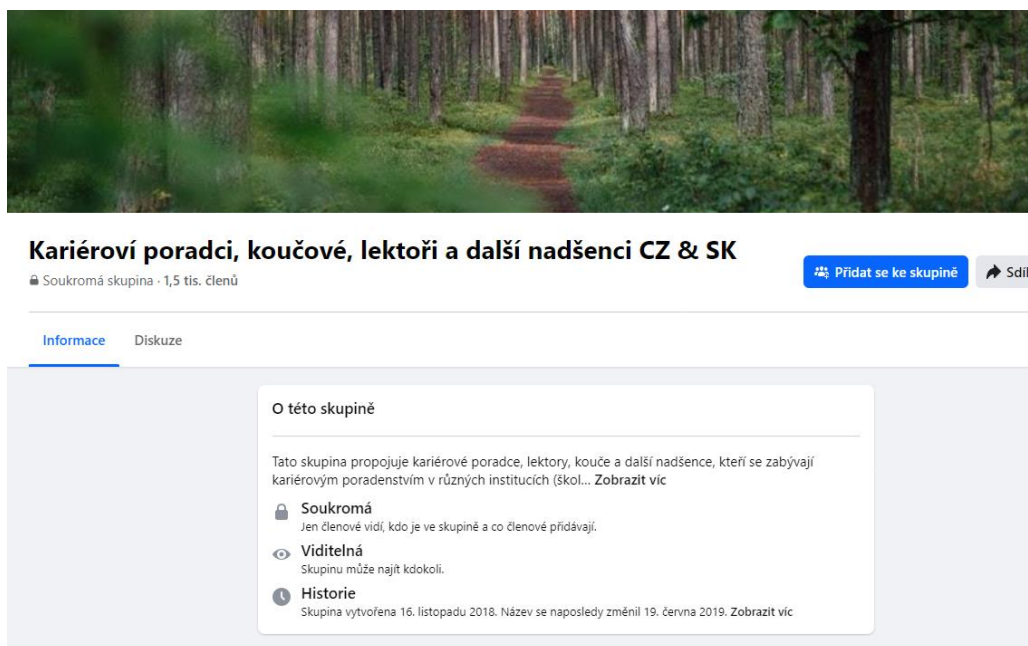
Dobrý střední školy jsou i mimo Brno.

<https://nevim-kam.cz/>

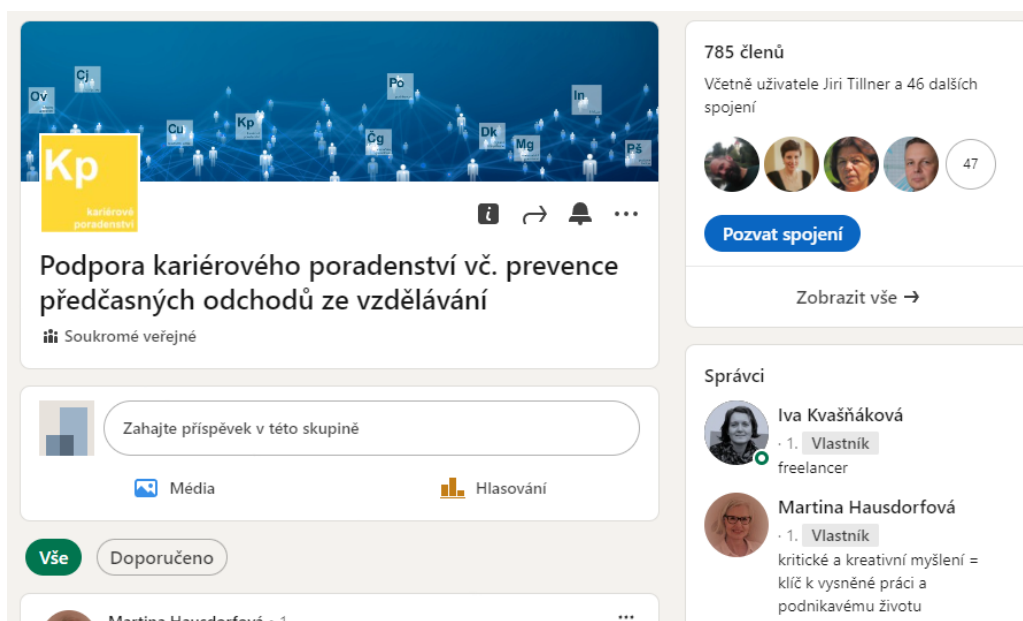
Facebook: Kariéroví poradci, koučové, lektori a další nadšenci CZ & SK

<https://www.facebook.com/groups/269280007124056>

LinkedIn: Podpora kariérového poradenství vč. prevence předčasných odchodů ze vzdělávání

<https://www.linkedin.com/groups/8873037/>

Online kurz: Kariérové poradenství pro 21. století

Online kurz pro kariérové poradce po registraci nabízí přístup k flexibilnímu kurzu, který sestává ze čtyř modulů s tématy světa práce, rozvíjení profesionality, kariérového vzdělávání a měnící se role kariérových poradců.

Kariérové poradenství pro 21. století

Učte se od zkušených lektorů a leaderů, kteří vám přinášejí kvalitní obsah

ZAČÍT KURZ **ZJISTIT VÍC**

5
jazykových verzí

4
moduly

60+
obrazovek s kvalitním obsahem

<https://careerguidancecourse.eu/cs/>

Europass, Národní pedagogický institut

Platforma Europass nabízí bezplatné služby pro tvorbu profesionálních dokumentů, jako je životopis nebo motivační dopis. Díky tomu může žák srozumitelně prezentovat své schopnosti a dovednosti při hledání zaměstnání nebo studijních příležitostí v tuzemsku či zahraničí.

npi | Národní centrum Europass ČR

europass

Napište, co hledáte na webu

Domů Co je Europass EQF Rady a tipy Dovednosti budoucnosti O nás Novinky Kontakt

Jak se připravit pro budoucí trh práce?

Přečtěte si o měkkých, digitálních nebo zelených dovednostech, podnikavosti, řízení vlastní kariéry a dalších dovednostech budoucnosti.

Chci se podívat do budoucnosti

Podnikavost

Řízení vlastní kariéry

Digitální dovednosti

Kompetence pro průmysl 4.0

Měkké dovednosti

Future is now!

Zelené dovednosti

Studuji Hledám práci Pracuji a chci změnu Učím Dobrovolničím Nabírám lidi

Životopis Motivační dopis Europass profil Dodatek k osvědčení

<https://europass.cz/>

Můj život po škole (pro vybrané kraje)

Prvním krokem hry je výběr vhodného povolání, které by žák rád ve svém profesním životě vykonával. Při tomto rozhodování aplikace nabízí popis jednotlivých pracovních pozic a to, jaké kladou nároky. Následně žáci v této pozici pokračují dále a plní úkony spojené s běžným životem a pracovní náplní.

<https://www.muzejivotposkole.cz/>

Vzdělávací aplikace: Najdi si svou cestu k zaměstnání

Hra simuluje průběh hledání práce ve zvoleném regionu a je vhodná pro žáky středních škol. Žáci si v rámci hry vyzkoušejí tvorbu životopisu, hledání práce i to, jak by mohl vypadat pracovní pohovor.

<https://cestakzamestnani.cz/>

Vzdělávací aplikace: Career in a Game

Hra atraktivním způsobem provází žáky a žáky pracovním světem. Součástí hry jsou mnohé informace o různých povoláních i závěrečná doporučení, jakou profesní kariéru na základě průběhu hraní hry by pro žáka bylo vhodné zvolit.

VYTVOŘ SI ÚČET NEBO SE PŘIHLAŠ

☒ Vyplň svůj žákovský kód ☐ Tvůj e-mail

Tvůj ŽÁKOVSKÝ KÓD:

Vyplň svůj žákovský kód

Přihlášením do hry souhlasíš s GDPR a Podmínkami používání cookies

ZAČÍNÁME

**CAREER
IN A GAME**
The City Game for students

PROČ BY SIS MĚL/A ZAHRÁT?

C-Game je hra, která tě provede světem povolání. Vybuduješ si své město, čeká tě nábor vhodných zaměstnanců, budeš plnit speciální mise a sbírat různá ocenění. K tomu všemu se dozvíš detailní informace o všemožných povoláních, takže budoucí výběr toho tvého vysněného bude o moc jednodušší. V případě, že ještě váháš a nejsi rozhodnutý, co chceš v životě dělat – nezoufej – hra ti na závěr udělí několik vhodných doporučení!

Dost slov. Zkusíš si hru zahrát? Začni vytvořením účtu...

<https://play.c-game.eu/>

Infoabsolvent, Národní pedagogický institut

Infoabsolvent spravovaný Národním pedagogickým institutem provází žáky informacemi týkajícími se výběru střední a vysoké škol. Žáci a žáci zde naleznou také informace o přechodu na trh práce v daném regionu vzhledem k jimi absolvovanému oboru.

 Informační systém
Infoabsolvent

Vše

S Infoabsolventem to jde snadno, rychle a přehledně!

Nevíte, kam na střední školu nebo co dál po jejím absolvování? Chcete studovat to, co vás baví? Vystudovat obor, ve kterém bez problému najdete práci ve vašem regionu? Odpovědi na všechny tyto otázky, a ještě mnohem více najdete na jednom místě. Na Infoabsolventovi nabízíme přehled všech škol a oborů vzdělání, informace k přechodu na trh práce i do dalšího vzdělávání. Kvalitní informace vás provedou každým krokem na cestě k vysněné práci.

KAM NA ŠKOLU
obory, školy a profese

ABSOLVENTI ŠKOL
A TRH PRÁCE

BEZ BARIÉR
až na trh práce

JAK NA TO
rady a doporučení

Vybrali jsme pro Vás

 otestuj se

 volba oboru

 přijímací zkoušky

 analýzy, šetření

O projektu
NPI ČR – obsah
TRŽNÍ MÍSTA – technické zařízení

Potřebujete další informace k výběru studia?

Národní pedagogický institut České republiky
informačně poradenská podpora
Weilova 6, Praha 10

Chcete nahlásit změny v uvedených údajích o školách a oborech?

Národní pedagogický institut České republiky
oddělení šetření, analýz a výzkumu
Weilova 6, Praha 10

<https://www.infoabsolvent.cz/>

Euroguidance CZ, Národní pedagogický institut

Webová stránka zprostředkovává informační a vzdělávací aktivity pro kariérové poradce, které jsou realizovány platformou Euroguidance. Vytváří prostor pro sdílení dobré praxe a zkušeností kariérových poradců mezi sebou.

CZ EN

Hledat

euro | guidance

evropská síť pro podporu poradenství

Časopis a publikace

Odběr novinek

O Euroguidance

Kontakt

Buďte v obraze

Evropské síť
v poradenství

Časopis a
publikace

Poradenství v
České republice

Národní cena
kariérového
poradenství

Nástroje a
metodologie

Novinky

Kalendář akcí

Potřebujete poradit?

Přihlaste se do Národní ceny
kariérového poradenství 2024
20. 11. 2024

12.
září

Webinář: Co jsou kariérové
informace a jak je využívat pro
rozhodování a vlastní rozvoj

Práce

<https://www.euroguidance.cz/index.html>

Salmondo

Placená platforma cílí na školy, zřizovatele, ale i žáky a pomáhá s výběrem školy a získáním informací, sebepoznáním a studijní motivací a jejím udržením.

Pomozte svým žákům nabrat ten správný směr

Salmondo je online pomocník pro podporu kariérového poradenství na základních a středních školách.

SALMONDO NA VAŠÍ ŠKOLE ▶

657+

ZŠ a SŠ z celé ČR již Salmondo využívá pro podporu kariérového poradenství.

31891+

žáků již vyplnilo více než 90 000 dotazníků a zjistilo více o své osobnosti, silných stránkách či zájmech.

94 %

žáků je přesvědčeno, že je poradenství s výběrem dalšího studia či kariéry užitečné a mělo by být součástí výuky na školách.

<https://www.salmondo.cz/>

Infoabsolvent: Profesní test

Test napomáhá při vybírání kariérní cesty žáka. Po jeho vyplnění žákovi vyhodnotí obory, které by pro něj mohly být z hlediska dalšího studia atraktivní. Vyplňují jej sami žáci a výsledky jsou jim zaslány na e-mailovou adresu, kterou vyplní.

Profitest | vstup

Základní informace k testu

Tento test Ti může pomoci při úvahách o vhodném oboru a povolání a ukáže Ti obory, které by pro Tebe mohly být zajímavé. Jedná se pouze o orientační test. Při rozhodování o volbě oboru se nezapomeň poradit s rodiči, učiteli nebo výchovnými poradci. Pro správné rozhodnutí je důležité, aby ses podrobně seznámil s informacemi o oborech a možnostech pracovního uplatnění, které najdeš v informačním systému Infoabsolvent.

Uvedení e-mailu není povinné. Pokud uvedeš e-mail, pošleme Ti odkaz na Tvůj test pro případ, že bys přerušil práci na testu a chtěl/a se k vyplňování nebo k výsledkům testu později vrátit. Po 14 dnech bude Tvůj kontaktní e-mail smazán.

Spustit nový test

(*) Kolik je "čtyři plus nula"? Zapište výsledek číslicí.
(Příklad: Kolik je "tři plus dva"? 5)

E-mail:

SPUSTIT TEST »

Pokračovat v existujícím testu

(*) Číslo testu:

POKRAČOVAT V TESTU »

Pole označená (*) jsou povinná.

<https://www.infoabsolvent.cz/Profitest>

Test silných stránek, SCIO

Na webové stránce si mohou žáci zdarma vyzkoušet test silných a slabých stránek. Vyplnění testu zabere zhruba 15 minut a po ukončení je třeba zadat e-mailovou adresu pro zaslání výsledků.

MOJE+
TEST SILNÝCH STRÁNEK

ZDARMA

PŘIHLÁŠENÍ DO SYSTÉMU

Jaké jsou silné stránky vašeho dítěte?

Je vaše dítě OBJEVITEL, TVOŘIVEC, PARTÁK, NADŠENEC nebo KAPITÁN?
A co to znamená? Co to o něm vypovídá? **Jak může svých silných stránek využít** — ve škole, ve vztazích, v rozhodování o své budoucnosti? Test silných stránek vám odpoví.

Jak test silných stránek funguje?

Cílem prvního českého testu silných stránek je identifikovat **tzv. superschopnosti dítěte** a podpořit skutečnost, že každé dítě je nadané. Stačí poznat jeho přednosti, zvolit, právě na základě silných stránek, vhodné zaměření (povolání, koníčky, životní styl) a netrápit se tím, že v něčem naopak nevyknlá. Pak může z každého dítěte vyrůst šťastný, přiměřeně sebevědomý a spokojený člověk.

<https://testmojeplus.cz/>

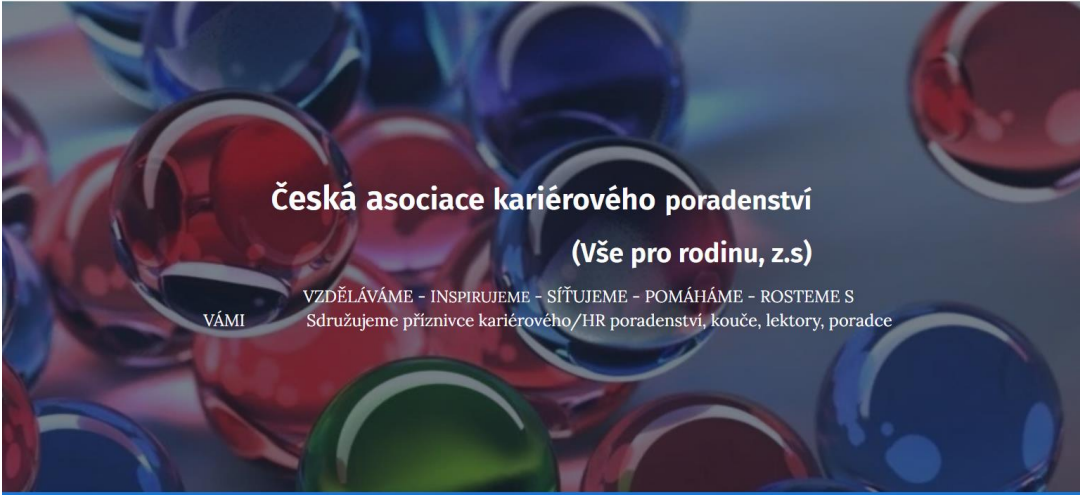
Česká asociace kariérového poradenství

<https://www.cakp.cz/>

ČAKP

ÚVOD Aktuality Kalendář akcí Vzdělávací programy Služby O nás Kontakt

Česká asociace kariérového poradenství

(Vše pro rodinu, z.s.)

VÁMI VZDĚLÁVÁME - INSPIRUJEME - SÍTUJEME - POMÁHÁME - ROSTEME S
Sdružujeme příznivce kariérového/HR poradenství, kouče, lektory, poradce

Jste kariérní či profesní poradce, kouč, HR odborník, instituce či klient?

Výhody Staňte se členem ČAKP Členství

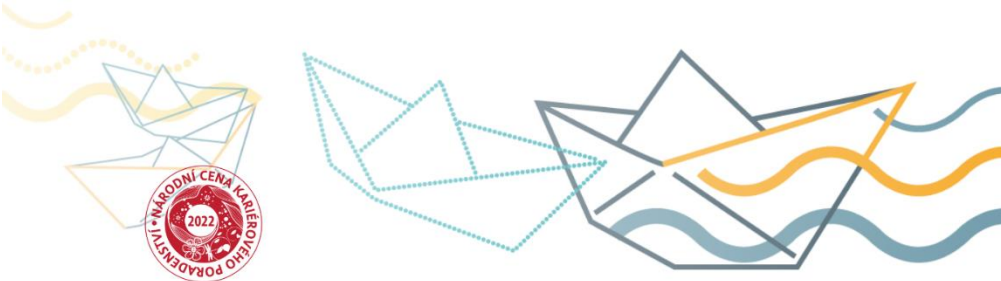
Sdružení pro kariérové poradenství a kariérový rozvoj, z. s.

<https://rozvojkariery.cz/>

SDRUŽENÍ PRO KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ A KARIÉROVÝ ROZVOJ, Z. S.

[O nás](#) [Členství](#) [Akce](#) [Profesní rozvoj](#) [Projekty](#) [Inspirace](#) [Aktuálně](#) [Kontakt](#)

Sdružení pro kariérové poradenství a kariérový rozvoj, z. s. je profesní platforma pro odborníky v oblasti kariérového poradenství a další zájemce o tuto oblast zaměřená na podporu kvality a dostupnosti kariérového poradenství v celoživotní perspektivě a v mezinárodním kontextu.

Naši vizi je dát prostor pro vzájemné učení, sdílení zkušeností a inspirace s cílem podpořit profesní rozvoj kariérových poradců v České republice, a přispět tak k dostupnosti kvalitního kariérového poradenství u nás.

Vznik a účel

Vznik Sdružení pro kariérové poradenství a kariérový rozvoj, z. s. je vyústěním dlouhodobých snah o propojování poradců v České republice, podporu vzájemného učení a sdílení inspirace v oblasti kariérového poradenství a kariérového rozvoje.

Základním účelem Sdružení je rozvoj kariérového poradenství v oblastech:

- profesního rozvoje kariérových poradců,
- sdílení a sdílení zkušeností,
- partnerství s organizacemi na národní i mezinárodní úrovni,
- prezentace a propagace kariérového poradenství u široké veřejnosti.

Výzkum: Přístup kariérových poradců střední škol k řešení předčasných odchodů ze vzdělávání s ohledem na žáky se sociálním znevýhodněním

Cílem předloženého výzkumu je zprostředkovat aktuální pohled do praxe kariérových poradců na středních školách v Jihomoravském kraji s ohledem na to, jak přistupují k prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání a jejich řešení.

Metodologie výzkumného šetření

Jak již bylo nastíněno, problematika předčasných odchodů je tématem, kterému je aktuálně věnována značná pozornost. Strategické dokumenty vzdělávací politiky v tomto ohledu jasně poukazují na důležitost rozvoje poradenských služeb, jež jsou pro žáky nabízeny v rámci školního poradenského pracoviště například výchovným poradcem, školním psychologem či ojediněle i kariérovým poradcem. Nabízí se tak otázka, jakým způsobem školy aktuálně přistupují k řešení předčasných odchodů, jaká je běžná praxe výchovných či kariérových poradců s tímto tématem a jaké jsou jejich potřeby. Zmapování přístupu poradců na středních školách tak umožní lépe pochopit, jaké strategie jsou uplatňovány a jakým způsobem je možné pracovníky škol podpořit na úrovni školy či systému. V rámci výzkumného šetření tak byla stanovena tato hlavní výzkumná otázka:

„Jakým způsobem přistupují kariéroví poradci na středních školách k podpoře žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání?“

Hlavní výzkumná otázka byla dále rozdělena na dílčí výzkumné otázky, což umožňuje zaměřit v rámci šetření pozornost na specifické fenomény, jež jsou s předčasnými odchody spjaty.

1. Jaké strategie realizují kariéroví poradci na školách v rámci prevence předčasných odchodů ze vzdělávání?
2. S jakými skupinami žáků ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání se kariéroví poradci setkávají?
3. Jaké intervence jsou na dané střední škole realizovány vzhledem k žákovi, který je identifikován jako ohrožený odchodem ze vzdělávání?
4. Jaké příčiny předčasného odchodu vnímají poradci u žáků se sociálním znevýhodněním a jak přistupují k jejich podpoře?

Specifické výzkumné otázky se zaměřují na preventivní strategie, jež jsou na škole realizovány, aby bylo možné zjistit, jakými způsoby se poradenští pracovníci snaží předčasným odchodům předcházet a identifikovat. Dále je pozornost věnována postupu, který bývá uplatňován v případě, kdy je žák identifikován jako ohrožený předčasným odchodem ze vzdělávání. Třetí specifická výzkumná otázka se zaměřuje na žáky se sociálním znevýhodněním, které můžeme zařadit mezi ohrožené skupiny. Důvodem je nepodnětné rodinné prostředí, ve kterém není vzdělání přisuzována důležitost. To se promítá do tendence ukončovat předčasně středoškolské studium z důvodu přechodu na trh práce.

Pro realizaci výzkumu byl zvolen kvalitativní přístup, který umožňuje zkoumané problematice porozumět do hloubky, a to zejména prostřednictvím detailní znalosti perspektivy participantů. Důležitým specifikem kvalitativního výzkumu tak je, že probíhá v přímém kontaktu s respondenty a v reálném prostředí. Přístup a uplatňované strategie ve vztahu ke žákům ohrožených neúspěchem můžeme chápat jako individuální komplexní činnost, která se odehrává v širším kontextu nastavení aktivit školního poradenského pracoviště a také na pozadí charakteristik jednotlivých škol. Z tohoto důvodu se právě kvalitativní výzkum jeví jako vhodný, protože umožňuje porozumět širším příčinám a reflektovat řadu proměnných do hloubky (Bryman, 2001; Šedřová & Švaříček, 2007). Pro sběr dat byla vybrána metoda rozhovoru, která umožnila získat vzhled do perspektivy samotných kariérových poradců na školách. Rozhovor je výzkumnou metodou, která se zaměřuje na zkušenosti, postoje a názory participantů (Hendl, 2016). Zvolena byla forma polostrukturovaného rozhovoru, který umožňuje udržovat jednotnou linku základních otázek prostřednictvím tazatelského schématu a zároveň si dovoluje případné doplňující otázky na specifickou zkušenost každého respondenta. Rozhovory byly většinou vedeny osobně zpravidla přímo ve škole. U tří respondentů proběhl z důvodu jejich časového vytížení rozhovor v online formě. V rámci sběru dat proběhlo celkem 10 individuálních rozhovorů a jeden párový rozhovor, kterého se účastnili dva pedagogičtí pracovníci, kteří se na škole zabývají kariérovým poradenstvím.

Rozhovory byly vedeny s pracovníky školního poradenského pracoviště, kteří se problematice předčasných odchodů věnují, kdy se zpravidla jedná o výchovného či kariérového poradce. Výběr respondentů do výzkumu probíhal prostřednictvím hromadného oslovení pracovníků škol, kteří jsou zapojeni do projektu Implementace DZ JMK, jež je realizován v rámci operačního programu Jan Amos Komenský. Pracovníci byli informováni o cílech výzkumu, jednotlivých

tématech a předpokládané délce rozhovoru. Zájem o zapojení do výzkumu projevilo celkem 12 pracovníků ze středních škol. Seznam respondentů prezentuje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1

Střední škola	Respondent	Zaměření pracovníka	Oborová struktura
SŠ Javorová	Dana	Kariérová poradkyně	Gymnázium
	Ema	Kariérová poradkyně	Střední odborná škola
SŠ Borová	Beata	Kariérová poradkyně	SOŠ a střední odborné učiliště
SŠ Platanová	Alena	Kariérová poradkyně	Gymnázium, střední zdravotnická škola
SŠ Modřínová	Tereza	Kariérová poradkyně	Odborné učiliště
SŠ Vrbová	Gisela	Kariérová poradkyně	SOŠ a SOU
SŠ Lipová	Františka	Kariérová poradkyně	Střední odborná škola
SŠ Cedrová	Claudie	Kariérová poradkyně	SOŠ a SOU
	Cecílie	Kariérová poradkyně	
SŠ Dubová	Zita	Kariérová poradkyně	Střední odborná škola
SŠ Habrová	David	Kariérový poradce	střední zdravotnická škola
SŠ Smrková	Jakub	Kariérový poradce	SOŠ a SOU

Jak je z tabulky patrné, zapojení participantů vykonávají funkci kariérových poradců a zastupují pestré škály jednotlivých typů středních škol s různými obory. Současně s tím jsou ovšem pedagogickými pracovníky a mohou mít v gesci další agendu jako je například školní metodik prevence nebo zástupce ředitele. Všichni respondenti a názvy škol jsou označeny pseudonymy z důvodu zajištění anonymity. Všechny rozhovory byly po záznamu doslovně přepsány, aby je bylo možné analyzovat.

Jako metoda pro analýzu dat byla použita tematická analýza, která umožňuje identifikovat klíčová témata, jež se opakují napříč rozhovory (Bryman, 2001). Prvním krokem v rámci analýzy bylo induktivní kódování, které spočívá v přidělování tzv. kódů k určitým segmentům dat s ohledem na jejich význam (Gibbs, 2007). Vzniklé kódy tak umožnily upozornit na vynořující se témata, která jsou pro poradce napříč školami důležitá. Celkem bylo vymezeno 17 témat, mezi které můžeme zařadit například spolupráci s rodičem, intervenci, třídního učitele, prevenci, potřeby poradců, organizační spolupráci apod. Využit byl tzv. framework approach, kdy jsou

jednotlivá témata znázorněna v tabulce se všemi respondenty. Podrobnější analýza následně probíhala v rámci jednotlivých témat.

V rámci etiky výzkumu byly dodrženy patřičné náležitosti. Participanti byli informováni o cílech výzkumu a použitých metodách. Kdykoliv během rozhovoru také mohli od výzkumu odstoupit. Nakládání s empirickými daty probíhalo v anonymizované podobě.

Výsledky výzkumného šetření

Předčasné odchody v širším kontextu školního prostředí

Řešení předčasných odchodů není odtrženo od dalších – vzdělávacích i mimovzdělávacích úkolů školy. Proto je třeba sledovat, jak s tímto tématem pracuje škola jako celek a její klíčové součásti, jak funguje spolupráce mezi učiteli a spolupráce na úrovni celé školy na těchto otázkách. Při analýze lze školu nahlédnout jako profesní komunitu a sledovat, jak škola a její hlavní aktéři budují a rozšiřují kapacitu k řešení předčasných odchodů. Spolupráci lze analyzovat ve třech dimenzích: šíře, resp. rozšiřování spolupráce, hloubky, resp. prohlubování spolupráce, a dále zakotvení spolupráce ve školních strukturách (srov. Novotný et al., 2014, Pol et al, 2013, Verbiest, 2002). V následném výkladu nejdříve nahlédneme do školy z perspektivy zakotvení spolupráce, tedy struktur, obvykle formálních, ve kterých škola realizuje svá opatření proti předčasným odchodům.

Jádrem spolupráce je ve sledovaných školách vždy školní poradenské pracoviště. Jeho obsazení se liší především podle velikosti školy, ale také obsazením jednotlivých rolí. Odtud také plynou specifická rizika takové organizace. Početněji obsazená školní poradenská pracoviště nejsou zárukou větší pozornosti věnované předčasným odchodům ani lepší spolupráce. Školní poradenská pracoviště ve větších středních školách, uvnitř členěných do vzdělávacích proudů, mají tendenci k rozdělení a specializaci úkolů. Úkoly jsou vázány na jednotlivá témata poradenství. Může to vypadat například tak, že na šestičlenném ŠPP vedle školního psychologa „jsou tam ti, kteří se věnují nadaným, třeba na sport, a ti, kteří se věnují těm, co mají nějaké specifické poruchy učení, problémy, různé dys, individuální plány, plány pedagogické podpory“ (poradkyně Dana, SŠ Javorová). Všechna tato témata jsou samozřejmě vnímaná jako významná. Téma předčasných odchodů pak obvykle není tím, kterým je pověřená konkrétní osoba. Proto se může ocitnout mimo ohnisko hlavní pozornosti. Na menších školách jsou role méně specializované, někdy jen dvoučlenná ŠPP zahrnují výchovného poradce a školního metodika

prevence. Školní psycholog je buď přizván externě nebo pracuje pro školu na menší úvazek financovaný z rozmanitých zdrojů s problematickou udržitelností, nebo školou z mzdových prostředků, případně kombinací obojího. Každý člen ŠPP se pak musí věnovat víceméně všem oblastem poradenské práce. Také se objevuje organizační řešení, kdy výchovný poradce je zástupcem ředitele, přebírá pak mj. i řešení otázek předčasných odchodů. Pro systematické pokrytí jednoho konkrétního tématu, jako jsou i předčasné odchody, tedy není prostor.

Pokud si tedy míru organizačního zakotvení tématu předčasných odchodů představíme na pomyslné škále od nahodilých struktur přes ad hoc struktury až k pevné organizační struktuře, jak si sledované školy stojí? Přestože školy obecně mají pevnou organizační strukturu poradenských pracovišť, téma předčasných odchodů je řešeno ad hoc. Je tedy spíše předmětem operativních řešení než koncepční spolupráce. Úkoly, jejich distribuce a vyčleněná kapacita pro řešení předčasných odchodů jsou pak předmětem opakovaného vyjednávání víceméně reaktivního charakteru.

Předcházení rizik a samotné řešení problému předčasných odchodů vyžaduje spolupráci napříč školou, ve které hrají zásadní roli třídní učitelé. V odborném vzdělávání jsou významní také učitelé odborných předmětů a praktické výuky. Specifika středního odborného vzdělávání jsou ze strany středních odborných škol silně reflektována: *„přece jenom je to příprava na zaměstnání, kde jsou nejenom ty teoretické znalosti, ale jsou tam i ty praktické dovednosti, a to v případě dlouhodobé neúčasti ve výuce prostě ten žák nemá možnost nikde získat.“* (poradkyně Beata, SŠ Buková). Tito a další zapojení aktéři, jako jsou třídní učitelé, učitelé odborných předmětů, mistři odborného výcviku, jsou k síti, jejímž jádrem je ŠPP, navázaní spíše volně a obvykle bez jasně definovaného závazku k řešení problémů předčasných odchodů. A to i přesto, že vládne shoda o jejich klíčové roli. Platí to u mistrů odborného výcviku, protože *„na té praxi mají mistra, který je vlastně takový parťák jim možná ještě bližší než ten třídní učitel“* (poradkyně Zita, SŠ Dubová). Jako žádoucí se jeví kombinace rolí třídního učitele a učitele odborných předmětů. Pak se spolu baví *„na třídnických hodinách, mají spolu odborné předměty a praxe, (...) takže ona vidí ta třídní učitelka na praxi, jak to jde, nejde, v čem případně selhává“* (poradce Filip, SŠ Habrová).

Když nahlédneme sledované školy v dimenzi šíře spolupráce při řešení problému předčasných odchodů ze vzdělávání, pak vidíme určité limity současné praxe. Díky existenci výše zmíněné struktury poradenských pozic ve škole se zřejmě daří vyhnout krizovému scénáři izolovaného a

bez podpory zanechaného učitele či poradce. Od izolované práce ke koordinovanému a vzájemně provázanému jednání je však dlouhá cesta, kterou se školám nedaří plně projít. Realita tedy zůstává někde na úrovni vzájemných konzultací a kontaktů, více či méně pravidelných a více či méně provázaných.

Kontext školního prostředí odráží také potřeby kariérových poradců, kteří vnímají nedostatek času z důvodu přímé pedagogické činnosti. V rámci výzkumu byla pozornost věnována také potřebám, jež by poradcům usnadnily jejich práci. Základním a dlouhodobým problémem je kombinace přímé pedagogické činnosti a poskytování poradenství. Ačkoliv mají kariéroví poradci v roli výchovných poradců úlevu dle velikosti školy z počtu vyučovacích hodin, dle jejich názoru je dané snížení velmi nedostatečné:

„Jako největší problém vnímám to, že na to hodina z úvazku je naprosto nedostačující, když potřebuji nutně informaci, já si ji umím najít, ale já na to nemám čas, na to na to všechno, co tady mám dělat. Hlavně vzhledem k tomu, že od covidu strmě narostl počet konzultací těch žáků, co potřebuji něco řešit. (poradkyně Ema, SŠ Sekvojová)

Řešení předčasných odchodů představuje pouze dílčí část agendy výchovných poradců, kdy může docházet k jejímu upozadění na úkor aktuálnějších a palčivějších problémů. Patrný je tak nárůst počtu konzultací v návaznosti na uzavření škol v době pandemie, kdy se do popředí dostává psychický stav žáků. Jako možné řešení se tak může jevit větší snížení počtu hodin přímé pedagogické činnosti, aby poradci měli dostatek času na podporu všech žáků. Dalším možným řešením je navýšení počtu pracovníků školního poradenského pracoviště, jak dodává poradce Jakub: *„Co my potřebujeme jako nejvíc, tak prostě mít na to čas, mít prostě buď víc lidí anebo navýšený úvazek, to je prostě jako ten, to je základ tady toho všeho.“* (poradce Jakub, SŠ Morušová). V průběhu výzkumu se ovšem ukázalo, že právě plné obsazení školního poradenského pracoviště je pro střední školy problematické, a to zejména u škol situovaných v menších městech. Jako problematické je pro školy nalézt zejména školního psychologa.

Strategie v prevenci před předčasnými odchody ze vzdělávání

Jak již bylo řečeno, přístup pracovníků školy k prevenci a podpoře předčasných odchodů je vždy nutné vnímat v kontextu fungování celé školy a jejího školního pracoviště. Představeny budou postupně čtyři strategie, které pro kariérové poradce plní funkci prevence. Jedná se o podporu

v prvním ročníku studia, udržování pozitivního klimatu, sběr a vyhodnocování s informací a spolupráci s učiteli.

Podpora v návaznosti na studovaný obor

Problémy se studiem mohou u žáků začít krystalizovat velmi záhy, již po nástupu na danou střední školu. Při jejich přehlížení pak nastává nabalování, které může vyústit až do předčasného odchodu se studia. Pro předcházení vzniku problémů je proto důležité načasování prevence. Včasné podchycení může následně zamezit tomu, aby došlo k odchodu z dané školy. Jedním z takových důvodů je špatná volba oboru, kdy je patrné, že v prvních ročnících studia je ještě jednodušší zvážit změnu oboru či školy. Žák může např. zjistit, že mu nevyhovuje příliš vysoká nebo naopak příliš nízká studijní zátěž, obsah kurikula nebo, že ho studovaný obor nezaujal. Prevence v podobě správné volby oboru by ale měla probíhat už před samotným vstupem na střední školu, jak poukazuje respondent Jakub (SŠ Smrková):

“Takže já jako ale k tomu k té volbě různé, jako jsou různé dny otevřených dveří, že když jak ty rodiče, co sem chodí s těmi žáky se podívá, tak oni většinou jdou, že se chtějí už podívat na nějaký konkrétní obor. A když je potom provázíme, tak třeba zjistíme, že ho třeba zajímá i něco jiného jako jo a nebo. Nebo že si vůbec nepředstavoval, že to bude takové, že to vlastně vůbec jako nechce.”

V prvním ročníku také na řadě škol probíhají třídnické hodiny za účasti kariérového či výchovného poradce, které se zaměřují právě na reflexi toho, zda si žák vybral vhodný obor, zda jej učivo zajímá a vidí ve studovaném oboru perspektivu. Preventivní technika je tak založena na tom, že je žákům dán prostor pro reflexi vlastních očekávání a postojů k danému oboru.

U středních odborných škol můžeme jako přístup k prevenci identifikovat včasnou účast na praxích, prostřednictvím kterých mají žáci možnost si „osahat“ pracovní prostředí a jeho podmínky: *„Takže my vlastně jsme jedni z mála škol, která začala s chozením na praxi už ve druhém ročníku.... Takže oni už vlastně v tom druhém ročníku teď jsou schopni takový ten základ a už už vidí, co to obnáší“* (poradkyně Beata, SŠ Borová). Včasné praxe tedy umožňují, aby žák co nejdříve získal reálné zkušenosti se studovaným oborem, což v pozitivním případě vede k podpoře budování profesní identity, která může eliminovat riziko předčasného odchodu, jak upozorňuje poradkyně Alena (SŠ Platanaová): *„Ty děcka poznávají to svoje zaměření a mnohdy je to plus, protože oni prostě to chtěou dělat a vydrží třeba i přes nějaký neúspěch v teoretickém*

vyučování a podobně.“ V opačném případě dochází k brzkému uvědomění si, že studovaný obor nebyl vhodnou volbou, což může usnadnit případný přechod na jinou školu či jiný obor v rámci dané školy.

Dalším způsobem, jak důkladně informovat žáky o všem, co studium na dané škole obnáší, je zorganizování skupinových setkání se žáky, které mají za cíl poskytnout žákům dostatek informací a posílit jejich studijní angažovanost jako prevenci před předčasným odchodem: *„Jo samozřejmě tam v těch třídách se pracuje výrazně motivačně v těch prvních ročnících v jednotlivých oborech. Aby prostě ti žáci dostali jednak informace a jednak jako opravdu byli namotivováni pro to studium“* (Alena, SŠ Platanová). Třídnické hodiny v prvním ročníku se zapojením poradců můžeme chápat jako nástroj, jak podpořit žákovskou angažovanost a také preventivní mechanismus, který umožní odhalit žáky ohrožené špatnou volbou oboru.

Udržování pozitivního klimatu

Kromě informací o oboru či studiu si poradci uvědomují i důležitost emocí spojených se studiem. Poradci upozorňují, že správný výběr oboru je pouze jedna složka celkové školní zkušenosti. Jelikož ve škole tráví žáci podstatnou část dne, je důležité, aby byli ve škole spokojeni. Dochází tak k reflexi pociťovaného wellbeingu žáků. Mnohé iniciativy škol, jako jsou různé exkurze směřují právě k zpříjemnění celkové zkušenosti se školou. Klima ve škole a s tím spojené emoce úzce souvisí se sociálními vztahy žáka v rámci školy a jeho třídy. Nízká míra vybudování sociálních vazeb se spolužáky může signalizovat existenci problému nebo vést k menšímu přilnutí ke studiu. Tento aspekt popsala ve své výpovědi poradkyně Cecilie (SŠ Cedrová):

“My pracujeme na tom budování toho klimatu, že to bereme, že jakoby důležitý důvod, proč tady žáci třeba zůstávají, i když je ten obor nebaví, tak aspoň když je bude bavit, chodit do školy, když se jim tam bude líbit se spolužákama, tak si myslím, že jako zůstanou”.

Jak je tedy patrné, poradci si uvědomují, že předčasné odchody nejde oddělit od širšího sociálního kontextu, ve kterém se vzdělávání odehrává. Pozitivní vliv na prevenci mají v tomto ohledu také adaptační programy, které žákovi umožní navázat vztahy s vyučujícími i spolužáky. Využívány jsou také preventivní programy zaměřené na patologické jevy, které poradci vnímají jako možný akcelérátor předčasného odchodu.

Pro reflexi postavení žáka v třídním kolektivu poradci využívají i konkrétní nástroje, kterými jsou schopni zachytit problémy na úrovni sociálních vztahů ve třídě a tím předcházejí nabalování s dalšími problémy, jak upozorňuje poradce Jakub (SŠ, Smrková):

“Děláme nějaké sociometrické šetření pomocí dotazníku SORAD a tam zjistíme takové ty základní vztahy ve třídě, které ale mohou nám něco jako říct i tady k tomuhle, protože pokud tomu žákovi v té třídě není úplně dobře, tak. Tak se dá předpokládat, že se nějaký problém dřív nebo později ukáže.

Poradci tedy sami upozorňují na výhody výzkumných a diagnostických nástrojů, které je možné použít pro zjišťování situace nejenom v oblasti školního klimatu. Účel použití spočívá zejména v získání informací, které mohou být využity pro určení ohroženého žáka a prevenci před jeho odchodem ze vzdělávání. Opět je zde zásadní rané načasování daného zjišťování, aby se pak s jeho výsledky dalo pracovat dostatečně včas a navázat na ně případná opatření.

Sběr a vyhodnocování informací o žácích

Co se týče prevence problému, je důležité mít zaveden systém evidence informací, pomocí kterých pracovníci škol sledují dva ukazatele ohrožení předčasnými odchody ze vzdělávání. Prvním z nich je sledování míry absence žáků: *“Určitě v systému bakalář jednoznačně pracují s tím třídní učiteli, kteří pravidelně sledují absenci”*. (Alena, SŠ Platanová). Některé školy kromě evidence samotné absence přidávají do evidence informací další přídavné funkce, jako je sledování důvodů absencí, na což poukázala respondentka Cecilie (SŠ Cedrová):

„No my máme naštěstí takovou tabulku, kde je velká absence a oni tam jako musí zapisovat a teďka se tam objevilo, že musí psát i důvod, takže oni ho buď musí zjistit, nebo nám musí říct, ať ho zjistíme my. Takže takovou jako donucovací trošku metodou jsou vlastně nuceni, stejně to jako zjistit“.

Podrobné sledování důvodů tak může předcházet tomu, aby se z absence stal předčasný odchod ze studia. Absence tak můžeme vnímat jako podstatný signál, že může na straně žáka dojít k předčasnému odchodu. Zároveň je zřejmé, že se jedná o zřetelný údaj, který může být snadno sdílen mezi pedagogy i směrem ke školnímu poradenskému pracovišti.

Druhým ukazatelem potenciálního studijního neúspěchu či přímo předčasného odchodu je prospěch žáka. V případě školy, kde pracuje Celestína (SŠ Cedrová), se problém s prospěchem detekuje později než vysoká absence:

„Takže si myslím, že spíš u nás, jako je taková ta prevence v tom smyslu, že vlastně hned jak si všimneme, že někdo nechodí do té školy, tak hned vlastně nějakým způsobem fungujeme. Jo a to, že mají dost špatné známky, to prostě si takhle v začátku třeba nikdo tolik neřeší, ale pak taky přicházíme s tím, jo, tak to je propadnutí. Pojdme se ho zeptat, co je špatně teda“.

Špatný prospěch tedy může signalizovat nezáměr žáka o daný obor a studium, což může být předpokladem pro předčasný odchod. Pokud tedy tato kritéria spojíme, tak prevence pomáhá odhalit žáky s nízkou docházkou a špatným prospěchem. Jejich odhalení následně umožňuje včasnou intervenci, která je zaměřena na příčinu vedoucí k předčasnému odchodu a její řešení. Práce s těmito dvěma ukazateli, absencí a prospěchem, je však závislá na postoji učitelů, kteří je evidují a na tom, s jakou vážností je vyhodnocují a předávají informace o žácích rodičům.

Spolupráce s učiteli

Pro včasné podchycení problému, a tedy prevenci předčasných odchodů, jsou ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm stěžejním aktérem učitelé. Bez nich by nedošlo k identifikaci problému, jelikož jsou to právě oni, kdo se žáky nejvíce přichází do kontaktu. Protože tráví se žáky denně čas, mohou si všimnout i sebemenší změny v chování. Další aspekty jejich působení se pak liší podle toho, jestli jsou třídními učiteli nebo mistry odborného výcviku.

Třídní učitel průběžně vyhodnocuje a interpretuje prospěch žáků:

“Tak jednak ten třídní má každý měsíc minimálně 1 třídnickou hodinu a v podstatě bych řekla, že, vidíte a nebo na tom prospěchu těch žáků je vidět jestli na to mají, nebo ne, nebo jestli chtějí studovat, takže”. (poradkyně Dana, SŠ Javorová).

Jak je patrné, třídní učitel je ten, kdo má ke žákům nejbližší a má na ně celistvý pohled, protože je schopen reflektovat jejich prospěch napříč předměty a vnímá také jejich chování. Pro poradce se tak třídní učitel může stát důležitým zdrojem informací, který jako první vysílá signál, že je potřeba žáka podpořit.

Učitelé odborných předmětů a mistři odborného výcviku mohou být také třídními učiteli, ale zároveň má jejich působení ve škole svá specifika, jak poukázali dotazovaní poradci. Jelikož na praxích jsou menší skupiny žáků než na teoretických předmětech, pracují mistři a učitelé odborného výcviku s menšími skupinami po delší čas, což jim umožňuje lépe poznat své žáky:

“Přibývá důležitost těch mistrů odborného výcviku, protože oni opravdu pracují s těmi žákama v malých skupinkách. Mají jich tam 6, 7 a tráví svůj celý den, takže oni o těch žácích vědí opravdu

jako hodně. Jo, dost se doví o tom, jak vypadá ta jejich ten jejich domácí život". (poradce Jakub, SŠ Smrková)

Mistři odborného výcviku mají proto podle respondentů odlišný, bližší vztah se žáky, čímž se vytváří velké pole působnosti v rámci prevence. Učitel odborného výcviku tak může být první, kdo signalizuje, že jsou u žáka patrné problémy, které mohou vést až k opuštění školy. Doslova partnerskou roli mistrů potvrzuje i respondentka Zita (SŠ Dubová): "Na té praxi mají mistra, který je vlastně takový, řekněme parťákem jim možná ještě bližší než ten třídní učitel." Jak je tedy patrné, učitelé odborného výcviku plní důležitou funkci, protože k nim žáci mohou být blíže než k jiným učitelům.

Jejich role v prevenci předčasných odchodů spočívá také v budování profesní identity, jak poukazuje poradkyně Alena:

Je tam ten jako osobní příklad bych řekla těch vyučujících a myslím si, že oni jsou právě ti 1, kteří prostě toho budoucího absolventa tvarují a nějakým způsobem výrazně ovlivňují. Jo, daleko víc než třeba vyučující teorie, který se chtě nechtě střídají (...) A tvarují prostě ty žáky a prostě posunují, je nějak v tom odborném zaměření. (poradkyně Alena, SŠ Platanová)

Profesní identita je tedy nejenom zásadní pro prevenci předčasných odchodů, ale je to také důležitá složka vztahu učitelů odborných předmětů s jejich žáky.

Skupiny žáků ohrožených předčasnými odchody ze vzdělávání

Při bližším pohledu na předčasné odchody, které se objevují v rozhovorech s poradci, je možné identifikovat čtyři skupiny žáků podle důvodu, které žáci uváděli, když svůj odchod poradcům avizovali. V rámci každého typu jsou identifikovány faktory, které k nim vedou a které jsou zároveň ukazateli umožňujícími včasnou identifikaci. Každý typ je pak v kapitole ilustrován reálným případem žáků, jak nám ve svých vyprávěních poradci zprostředkovali.

Žáci, kteří odchází ze studijních důvodů

První skupina důvodů předčasných odchodů je přímo spojena se středoškolským studiem. Mezi žáky ohroženými předčasným odchodem ze studijních důvodů patří ti, kteří mají vysoké absence, problémy s kázní, opakují ročník, mají nediagnostikované SVP či žáci s odlišným mateřským jazykem (např. ukrajinští žáci). Studijní důvody předčasných odchodů jsou přitom typem, která se dá nejlépe zachytit v rámci prevence, jelikož příčina odchodu je přímo v linii

vztahu žák-škola. Tato kategorie důvodů předčasných odchodů byla zároveň nejvíce reflektována v rozhovorech s respondenty.

Prvním ze studijních důvodů, které vedou k předčasným odchodům, je špatně vybraný obor nebo přímo typ střední školy:

“No tak buďto teda je špatně vybraný obor, špatně vybraná škola. Myslím třeba za to gymnázium, tam možná jsou to jako velké nároky. Rodičů bych řekla, že někdy ti žáci prostě nemají na to studium gymnázia a v těch zdravotnických oborech”. (poradkyně Beata, SŠ Buková)

Nesoulad mezi studovaným a preferovaným oborem se propisuje do angažovanosti a zájmu o obor, což má také vliv na zájem žáka o studium. Do studijních důvodů můžeme také zařadit ty žáky, kteří nezvládají kurikulum daného oboru: *“Nám se teda dostávají do školy i žáci, kteří třeba vychází ze 7.tříd a ti žáci mají fakt jako opravdu problém číst a psát.* (poradkyně Cecilie, SŠ Jasanová).

Dalším rizikovým faktorem, který naznačuje studijní ohrožení předčasným odchodem jsou velké a neomluvené absence:

“Ale největší jako, že nejvíc odpadlíků je opravdu na těch výučních oborech a na těch nástavbách maturitních. Si myslím, že vlastně ten prvotní signál je, že ten žák nechodí do školy, že má zvýšenou absenci, tak potom já si vlastně se podívám na toho žáka”. (poradkyně Cecilie, SŠ Cedrová)

Žáci, kteří odchází z pracovních důvodů

Ti, co jsou ohroženi předčasným odchodem ze pracovních důvodů jsou podle poradců žáci, kteří se rozhodli ukončit studium, protože chtějí nebo musí jít pracovat. Žáci už při studiu na střední škole brigádně pracují a stává se, že pak převáží možnost vydělat si více na úkor školy, jak o tom vypověděla respondentka Cecilie (SŠ Cedrová): *“Jo i do toho mají často nějaké brigády, takže vlastně nakonec vydělají třeba ty peníze, jo vůči tomu studiu, takže to jsou třeba časté důvody.”*

Rizikovými ukazateli na pracovní důvody předčasných odchodů jsou chybějící finance na studium či výlety, případně špatná či žádná spolupráce s rodiči, kteří tím pádem o rozhodnutí svého dítěte opustit studium ani nemusí vědět. Dozví se to až s odstupem času. Upřednostnění práce před studiem může být zapříčiněna také skrytými rodinnými důvody: *“No, někdy to bývají důvody rodinné, ale je úplně jako, že jsou prostě nějaké problémy doma v té rodině a oni se přestanou připravovat a jako vidí možnost toho osamostatnění a chtějí prostě odejít z té rodiny*

a tím pádem musí pracovat, že?” (poradkyně Gisela, SŠ Vrbová) V této oblasti se ukázalo jako problematická otázka možnosti škol informovat rodiče žáků, kteří dosáhli plnoletosti. Někteří respondenti ze vzorku uvedli, že když jsou žáci dospělí, školy už nemají povinnost informovat zákonné zástupce.

Žáci, kteří odchází ze zdravotních důvodů

Ti, co jsou ohroženi předčasným odchodem ze zdravotních důvodů jsou podle poradců například žáci s vážnými psychickými problémy. Respondentka Cecilie (SŠ Cedrová) popisuje, jak se tyto zdravotní důvody projevují:

“Jeden z dalších jako dost častých důvodů odchodů jsou hospitalizace z důvodu psychických problémů. Jo že žák, prostě jako má tam několik pokusů o sebevraždu, takže prostě to studium je shledáno jako něco moc stresujícího, aby ten žák to teďka zvládl. To řešíme tak jako hodně často.”

V důsledku zdravotních důvodů tedy nastávají časté absence. V extrémních případech se i stává, že žák ani do školy nezačne chodit. Takový případ popisuje respondentka Tereza (SŠ Modřínová): *“V září jsme tady měli, nastoupila k nám dívka, která zhruba za 2 měsíce ukončila, protože rodiče jí prostě nemohli ráno dostat, aby přijela do školy, aby... oni ji přivezli sem do školy autem, ona se držela, sedadla, že prostě nepůjde.”*

Rizikovými ukazateli jsou problémy s pravidelnou docházkou po uzavření škol v covidu a závislost na sociálních sítích:

“Teď ještě bych řekla, že covid taky sehrál hodně svojí roli, a to období, kdy tráví obrovský čas ty děcka na sítích, tak to bych řekla, že je problém, protože se nám stává. Teď jsme řešili s maminkou s dívkou, která prostě maminka není schopna ji dostat z pokoje vůbec a měli jsme ji tady naposledy v listopadu.” (poradkyně Tereza, SŠ Modřínová)

Na škole respondentky Terezy mají mechanismus, který se snaží zamezit tomu, aby z těchto důvodů žáci úplně opustili studium, ale nabízejí jim namísto toho přerušení studia ze zdravotních důvodů, na základě kterých se můžou do 2 let vrátit a dané místo se jim drží.

Intervence k žákům ohrožených předčasným odchodem

Přístup pracovníků školního poradenského pracoviště ke žákům ohrožených předčasným odchodem ze vzdělávání je potřeba vnímat v širším kontextu aktivit realizovaných na podporu žáků. Řešení předčasných odchodů tak představuje jednu z dílčích složek, ve které se odráží nastavení působnosti jednotlivých pozic ŠPP a také přístup k podpoře žáků. V rámci jednotlivých škol následně můžeme rozlišit různou úroveň toho, jak je podpora žáka ohroženého předčasným odchodem pojímána intencionálně a systematicky. S ohledem na různou úroveň prevence či sběru informací signalizující tento problém je patrné, že po odhalení daného problému dochází ke snaze řešit předčasný odchod v rámci školní třídy. Pokud je prvotní opatření neúčinné nebo je příčina odchodu komplexnější, dochází k intervenci ze strany poradce. Postupně si tak představíme jednotlivé kroky, které pracovníci škol v podpoře žáka realizují.

Identifikace žáka ohroženého předčasným odchodem

Z předchozích kapitol je patrné, že školy systematicky evidují zejména docházku, kterou můžeme vnímat jako základní ukazatel toho, kdy je žák ohrožen předčasným odchodem. Stěžejní roli v samotném procesu identifikace, kterou můžeme vnímat jako iniciační moment celého procesu intervence a podpory, mají třídní učitelé, kteří mají ke žákům nejbližší. Jak upozorňuje poradce Jakub (SŠ Morušová), třídní učitelé jsou ti, kteří vysílají primární informaci směrem k pracovníkům školního poradenského pracoviště: *„ty prvotní informace přichází od těch třídních učitelů, že si něčeho všimnou nebo jim řeknou jiní učitelé něco.“* Signálem pro třídního učitele může být právě vysoká míra absencí, ale také specifické chování žáka, které vyžaduje pozornost, jako je například nezáměr o výuku, apatie apod. Schopnost třídního učitele identifikovat ohrožení a upozornit na něj, tak působí jako nástroj včasného zachycení. Ačkoliv je patrné, že zájem učitele a možnost řešení se odvíjí od individuálního zájmu o žáky a souvisí s ochotou učitele budovat si vzájemné vztahy:

Každý jsme jiný, tak to každý jako řeší úplně jinak, jsou učitelé, kteří se tím vůbec nezaobírají. Prostě však skončil? Skončil, podepíší to a jde se dál. A pak jsou to právě jako učitelé, kteří na tom jako víc záleží a víc prostě mají navázaný vztah s tím žákem, takže jim to není úplně jedno.
(poradkyně Cecilie, SŠ Cedrová)

V kontextu středních odborných škol je ovšem důraz kladen také na roli učitelů v odborném výcviku, kteří se žáky tráví velké množství času ve specifickém prostředí profesní přípravy. Jak

upozorňuje poradkyně Beata (SŠ Borová), právě od učitelů odborného výcviku přichází řada podnětů pro pracovníky poradenského pracoviště:

„Od nich přichází spousta podnětů, protože chtě nechtě oni tráví s těmi dětmi daleko víc času než běžnej učitel. Jo, tam je prostě, já nevím. Šestihodinová sedmihodinová, pracovní doba a samozřejmě v té pracovní době nejde jenom o tu práci jako takovou, ale jde o komunikaci. Jo, takže ty děcka jsou daleko více otevřené.“ (poradkyně Beata, SŠ Borová)

Jak je z ukázky patrné, specifický vztah, který je ovlivněn tím, že žáci s učiteli odborného výcviku tráví více času, čímž mají možnost hlubšího poznání, vede k větší otevřenosti žáků vůči vyučujícím. Tato otevřenost následně může ovlivnit také jejich postoj ke sdílení osobních problémů či studijních komplikací. Učitelé odborného výcviku tak mohou disponovat důležitými informacemi o příčinách ohrožení studijním neúspěchem. Stejně jako v případě třídních učitelů, mohou být tyto informace využity jako signál pro zahájení komplexnější podpory. Důležitým předpokladem pro iniciaci podpory je ovšem sdílení informací o individuálních případech. Důležitost sdílení je patrná ve vztahu třídní učitel a učitel odborného výcviku a také směrem ke školnímu poradenskému pracovišti. Praktické řešení může představovat sdílení informací v rámci informačních systémů nebo organizace pravidelných schůzek. Do popředí se ale dostává tak otázka, do jaké míry jsou schopni učitelé identifikovat ohrožené žáky, protože jak dokládá Trhlíková (2012), identifikovat můžeme celou řadu příčin, které vedou k předčasnému odchodu.

Intervence k žákovi ohroženému odchodem

Podpurná intervence směřující ke žákovi, který je ohrožen předčasným odchodem, může mít dvě základní fáze. Prvotní fáze je nesystematická a reaguje na výskyt určitého problému na straně žáka s cílem odhalit jeho příčinu. Ve druhé fázi dochází ke komplexnímu řešení žákovy situace, kdy se do řešení zapojují pracovníci školního poradenského pracoviště, učitelé či rodiče. Diskutovány jsou již jednotlivé možnosti na podporu žáka. Pokud nedorazí k přijatelnému řešení situace v této fázi, tak následuje odchod jedince z dané školy.

V momentě identifikace ohroženého žáka, dochází také k prvotní snaze odhalit problém, který může vést až k odchodu ze studia. Odpovědnost za primární kontakt se může napříč školami lišit, takže jej v gesci může mít třídní učitel nebo poradenský pracovník. Patrné ovšem je, že v obou případech se jedná o kontakt, jehož cílem je zjistit možné příčiny problému, který se promítá do docházky či snahy žáka opustit školu. Prvotní kontakt má podobu individuální konzultace, jak

dodává poradkyně Tereza (SŠ Modřínová): „*Takže si ho vezmeme bokem, zeptáme se, jestli je nějaký problém jako u něho nebo doma nebo kdekoliv jinde, takže to řešíme s tím žákem, potom následně se jakoby komunikujeme s těmi rodiči někdy*“. Cílem konzultace je tak reagovat na zjištěný problém a identifikovat jeho příčinu. Jak dodává poradkyně Cecílie, z pohledu individuální konzultace se osvědčuje se žákem pracovat postupně tak, aby se poradci otevřel a odhalil případný problém:

„Já zpočátku začínám obecnými informacemi, jestli se mu líbí ve škole a podobně, jak se má, jestli je všechno v pořádku, který předmět má nejradši a podobně. A záleží, co je vlastně cílem toho rozhovoru, co jako chci zjistit a pak si je nějak dostáváme ke konkrétním otázkám, až vlastně opadne ten stres trošku, protože kdybych hned jako dala otázku, proč děláš tady tohle? Jaká je příčina? Tak by asi, takže“ (poradkyně Cecílie, SŠ Cedrová)

Z ukázky je patrné, že prvotní intervence si za cíl neklade pouze určení příčiny, ale snahou pracovníka je komplexní vhled do žákovy situace. Pokud je problém vedoucí k předčasnému odchodu ze vzdělávání komplexního charakteru nebo jej není možné individuálně identifikovat, dostává se práce se žákem do druhé fáze, která již má systematický charakter a podílí se na ní více aktérů. Důležitost této fáze pro řešení celé situace dokazuje poradkyně Beata:

„Musí to být promyšlené, a proto vždycky snažíme se nedělat tady té jednání tak, že prostě nám rodič přijde, ale velmi často směřujeme právě k tomu, že třeba si řekneme nějaké informace a dáme si termín druhý den nebo já nevím, kdy budete mít v práci volno. Stavte se za námi, rozebereme situaci jo, protože myslím si, že i ta připravenost nás. Je strašně důležité vědět všechny ty, prostě poslánět ty informace. A hledat i řešení, protože nikdy to není jenom 1 řešení. Je tu několik způsobů řešení a ten rodič je nezná a my mu je musíme nabídnout jo. On, ten předčasný odchod třeba, to ukončení vidí jako jedinou možnost, ale na nás je. Abysme mu našli ty další možnosti, jo, přestup do méně náročného oboru přestup na jinou školu, jo možnost třeba nějakého individuálního vedení, možnost konzultací.“ (poradkyně Beata, SŠ Borová)

Jako klíčovou v této fázi můžeme vnímat připravenost pracovníků školy v tom ohledu, aby byli schopni poskytnout žákovi i rodičům různá řešení, aby se předešlo žakovu odchodu ze školy. V návrhu alternativ mají důležitou roli informace, se kterými jsou poradci schopni pracovat. Jednat se tak může například o výčet podobných oborů, obdobných škol v okolí či také schopnost učitelů participovat na individuálním přístupu ke žákům. Jak je ovšem z ukázky patrné, těžiště odpovědnosti v podpoře žáka spočívá právě na škole a jejích pracovnících.

Jak bylo řečeno, intervence na podporu žáka se odehrává za přičinění různých aktérů, mezi které v nejširším složení řadíme poradce, třídního učitele, žáka či rodiče. Poradce tak můžeme vnímat jako základní prvek spolupráce, protože to je ten, kdo součinnost a jednotlivá setkání organizuje a vede. Samotná konzultace je ovšem odrazem širšího přístupu, který je založen na budování vzájemné důvěry: „*Navázat nějakou důvěru s těma dětma, protože oni už předtím byli na nějakém jiném vzdělávání na základní škole nebo na nějakých jiných středních školách a ne vždycky se jako setkali.*“ (poradkyně Cecílie, SŠ Cedrová). Důvěra tak představuje předpoklad pro poradenskou podporu, protože umožňuje odhalení problému a je také informací pro žáka, že mu bude věnována pozornost. Kromě poradců se setkání účastní také třídní či odborní učitelé, kteří představují cenný zdroj informací, se kterými mohou poradci dále pracovat: „*A když máme tady tady ty řízené rozhovory, IS těmi žáky IS těmi rodiči, tak to bývá za účasti třídního učitele, protože mnohdy se člověk i něco dozví.*“ (poradce Jakub, SŠ Morušová). Učitel tak může k problému přidat vlastní perspektivu, která se vztahuje k chování žáka v rámci výuky. Zároveň, jak již bylo řečeno, tak žáci mohou mít k učitelům zejména odborného výcviku více důvěry, takže pro ně může být jednodušší se s příčinami odchodu v průběhu setkání svěřit. Další důležitou součástí řešení představuje rodič, jehož součinnost je při řešení předčasného odchodu důležitá.

Výstupem ze společného setkání by měl být návrh různých řešení, které vedou ke zlepšení situace a předchází předčasnému odchodu, aby byl žák schopen daný obor dostudovat. Výstupem intervence tak může být řešení uvnitř školy, výměna školy a oboru nebo také v krajním případě opuštění školy. V případě řešení situace uvnitř školy zpravidla dochází k nastavení individuálních podmínek, které reagují na potřeby konkrétního žáka. Příkladem může být situace, kdy žák zvažoval odchod z důvodu náročnosti učiva a jeho zápisu:

Jo žák, který má problém se zápisem učiva, neměl teda doporučení z pedagogicko psychologické poradny, aby měl nějakou jako nárokovou položku, ale v rámci vlastně těch různých dotačních titulů máme k dispozici tablety, takže prostě vymysleli jsme, že dostane od nás tablet, který si může vzít domů. Může se z něj učit, může si na něm zapisovat. (poradkyně Beata, SŠ Borová)

Ukázka reprezentuje příklad, kdy se škola rozhodla podpořit žáka mimo formální opatření, aby mu umožnila dále studovat a podpořila tak také jeho motivaci. Problémem bránícím ve studiu byla v tomto případě neschopnost žáka pořizovat si zápisky z učiva, což mělo negativní dopad na vzdělávací proces. V rámci podpory tak byl žákovi poskytnut tablet, který umožní zápis zjednodušit.

Jiným příkladem nabídnuté pomoci uvnitř školy je konzultace a řešení situace s pedagogickým pracovníkem, který má žákem pociťovaný vliv na jeho rozhodnutí o opuštění studia. Spolupráce s učiteli se tak jeví klíčová, aby bylo možné dosáhnout společné shody, jak upozorňuje poradkyně Cecílie (SŠ Cedrová):

Tak problém se jako vlastně třeba týká toho, že žák má problém třeba s konkrétním učitelem jo. S konkrétním předmětem? Tak to se nám jako jakžtakž asi daří, záleží, co je zase za učitele. Jo to je opravdu jako hrozně individuální. Takže pokud je ten problém opravdu způsoben nějak školou, že třeba nezvládá jeden předmět, má pocit, že ho ten učitel nepustí stejně prostě k té maturitě. K těm závěry čekám tak to právě zkonzultujeme s tím učitelem. (poradkyně Cecílie, SŠ Cedrová)

Spolupráce s učitelem může napomoci tomu, aby vyučující více reflektoval potřeby žáka a zohlednil je například v rámci hodnocení. Role učitele a jeho kooperace tak nabývá na důležitosti zejména v případě, kdy je ohrožení odchodem způsobeno právě určitým komplikacemi, jež jsou spojeny s výukou.

V případě potřeby s ohledem na schopnost žáka zvládat maturitní obor školy také přistupují k tomu, že doporučí přechod na jiný obor v rámci dané školy či na jiné škole s obdobným zaměřením. Přestup na jiný obor se jeví relevantní pro ty žáky, kteří nemají zájem obor studovat nebo nejsou schopni splnit studijní požadavky.

Najít nějaké řešení, říkám, třeba přechod na tu jinou školu, nebo ještě tady v (město) je střední odborné učiliště, kteří kdy tam je obor, tam je obor (název oboru), který je vlastně tříletý zakončený výučním listem. Takže když třeba to nejde vůbec, co se týká tady, já nevím toho studia a víme, že třeba ten žák je tak slabý, že nezvládne maturitní zkoušku. (poradce Jakub, SŠ Morušová)

Přesměrování na jiný obor či školu tak můžeme chápat jako krajní řešení, které ale reaguje na potřeby žáka vzhledem k jeho studijním možnostem či nevhodné volbě oboru. Ačkoliv tak škola může žáka ztratit, cílem je umožnit studium vhodnějšího oboru, aby žák nezůstal pouze se základním vzděláním. Zejména v případě, kdy žák opouští školu a směřuje na jiný obor se ovšem nabízí otázka, zda se dané řešení jeví efektivní, protože škola ztrácí dohled na žákem, takže není zřejmé, zda přechod na jinou školu naplnil daná očekávání.

Možným výstupem podpůrného setkání, které se ale již nevztahuje přímo k ohroženému žákovi, je také doporučení dalších služeb, jež se jeví jako vhodné řešení zejména v případě, kdy je problém hlubšího rázu a dotýká se rodinného prostředí.

No záleží, o co přesně jde, no když si to jako fakt problémy v rodině, tak je to jako třeba o tom pohovoru s těma rodičema nabídnutí právě nějakých poradenských služeb odkázání na právě nějaké ty sociální pracovníky. Případně vlastně máme dobrou spolupráci IS tady jakoby takovým centrem, kde mají vlastně psychologickou pomoc pro pro děti zdarma. Takže třeba odkázání na tohle jo, kolikrát jsem třeba odkazovali i na středisko výchovné péče, když ti rodiče si sami vědí rady s tím dítětem. (poradkyně Cecílie, SŠ Cedrová)

Jak je z ukázky patrné, kariéroví poradci vnímají základní rámec poskytovaných služeb ve škole. Pro poskytování psychologické pomoci pro rodiče či dlouhodobější spolupráce se žákem je tak potřeba se obrátit na další organizace či soukromé psychology. Poradci tak disponují informacemi o nabízených službách v blízkém okolí, čímž získání podpory rodičům usnadňují.

Oblast intervencí se také jeví poradcům jako náročná, takže by v této oblasti ocenili možnost vzdělávacích aktivit. Jak upozorňuje respondentka Alena, důležitým tématem je komunikace s klienty: *„Já bych právě spíš uvítala jakoby nějaké ty metody, nebo prostě nějaké techniky, jak mluvit s rodiči, jak mluvit s těmi žáky. My to víme, no ale víte, nevíte, jestli to děláte dobře? (Alena, SŠ Platanová). Vzdělávací aktivity by tak měly být zaměřeny na metody, které mohou poradci uplatnit v přímé poradenské práci se žáky i rodiči. Preferovanou formou vzdělávací aktivity se tak může jevit workshop, který umožňuje praktické vyzkoušení si jednotlivých metod či nácvik konkrétních poradenských situací. Důležité ovšem je, aby bylo vzdělávání specificky zaměřeno na problematiku středních škol. Jak doplňuje poradkyně Beata, právě takto zaměřených vzdělávacích aktivit je nedostatek: *„Dalším vzdělávání bysme potřebovali, aby to bylo trošku cílenější, cílenější na ty věkové kategorie žáků středních škol.“* (poradkyně Beata, SŠ Borová). Lepší zacílení vzdělávací nabídky tak umožňuje poradcům lepší přenos získaných poznatků do vlastní praxe.*

Příčiny předčasných odchodů o žáků se sociálním znevýhodněním a jejich řešení

O schopnosti školy řešit otázky předčasných odchodů sociálně ekonomicky znevýhodněných žáků rozhoduje i míra, do jaké jsou problémy skutečně diskutovány a řešeny ve všech souvislostech. Ve sledovaných školách se setkáváme s celou škálou přístupů, vč. ignorování. Na

otázku, zda vnímají existenci tohoto problému, odpovídá Dana (SŠ Javorová): „*To si myslím, že ani ne, nebo výjimečně z důvodu stěhování. Já nevím, z těch 90-120 lidí v ročníku, tak jestli jeden nebo dva. To asi nemá cenu, nebo nevidím nějaký smysl, že bychom to měli nějak hlídat.*“ Jednou ze strategií uplatňovaných školami je tedy nevidět problém.

Jiné školy se problému vyhýbají ze zcela jiných důvodů. Mohou to být důvody etické, což lze ukázat specificky u tématu ohrožení z důvodu sociálního znevýhodnění: „*Já musím říct, že se tak na svět nechci dívat. Já jsem si to sama zakázala. Mně to přijde takové neprofesionální. (...) Myslím si, že by to asi bylo patrné.*“ (poradkyně Zita, SŠ Dubová). Učitelé také často nedokážou – zřejmě na rozdíl od dětí – rozpoznat vnější znaky luxusu či chudoby podle bot, oblečení či mobilu. V situacích, kdy se socioekonomické znevýhodnění zhmotní, není jasné, jak reagovat: „*tam jsme měli třeba i nějaké exkurze. Děti nechtěly jet, že nemají na to peníze a tak. Ale hodně špatně se o tom mluví, nechceme o tom mluvit, takže nám se ty informace i špatně jako dostávají.*“ (poradkyně Zita, SŠ Dubová). Školy přesto vyhledávají projekty a jiné fondy na podporu sociálně a ekonomicky slabších dětí. S tím souvisí další problém. Školy často vykazují (např. v rozvojových projektech) počty sociálně znevýhodněných dětí. Kromě naprosto zjevných případů (např. děti z dětských domovů) neexistují jasná kritéria a chybí podpora školy ze strany školských institucí. Zita téma konzultovala v průběhu inspekce s pracovníkem ČŠI, „*a to mě ten inspektor řekl, že sám neví, že neví, jak. To ani to v podstatě my jako škola nemůžeme nijak zjišťovat, že jo, nebo není to žádoucí.*“ Školy tedy ve snaze ponořit se do řešení problému ocitají v obtížích, když je třeba určit míru či indikátor nízkého socioekonomického statusu. To školy a poradce limituje v uplatnění proaktivního přístupu.

Zřejmě i proto se ve sledovaných školách setkáváme především se reaktivním přístupem. Někdy méně sofistikovaným („když je něco aktuálního, tak zvedáme telefony“), někdy poněkud systematictější: Pokud se objeví žádost o ukončení studia, pak

„*máme vypracovej takovej systém (...) když o tom neví pan ředitel, není předběžně informován, tak vždycky se to kolečko vrací. Přizve nás k jednání, sedneme si v klidu, popřípadě vyzveme rodiče abys třeba do druhého dne si to ještě rozmysleli, přišli nám říct důvody. Hledáme nějaké řešení (...). To sepsání té žádosti vlastně bereme jako výsledek nějakého projednávání.*“ (poradkyně Beata, SŠ Buková).

Míra systematickosti řešení je však ve školách limitovaná nepřítomností jasných pravidel, „*nemáme na to žádný guideline. Já myslím, že to děláme všechno tak jako pocitově...*“ (poradkyně

Františka, SŠ Březová). To je pro přístup škol ke sledovanému tématu typické. Proto pokud se pokusíme vyhodnotit spolupráci při řešení problému v dimenzi hloubky spolupráce, pak nacházíme dokonce i ignorování problému coby naprosto marginálního. Obvyklý přístup je reaktivní, postavený na specificích jednotlivých kauz, které už došly do poměrně pokročilého stavu. Proaktivní, či snad rozvojově orientovaný přístup je výjimkou.

Z pohledu kariérových poradců představují žáci se sociálním znevýhodněním skupinu žáků, která je předčasným odchodem ze vzdělávání ohrožena z důvodu nedostatečných vzdělávacích aspirací. Nedostatečný zájem o studovaný obor může být v některých případech asociován s nedostatkem motivace, který vzniká na základě absence pozitivního příkladu v rodině. Rizikovými ukazateli pak jsou vysoké absence, rodiče bez zaměstnání nebo děti žijící mimo biologickou rodinu.

“Obecně mají společnou, bych řekl jako opravdu, velmi nízkou motivaci a jakože oni prostě nemají chuť, nevidí v tom nějaký význam”. (poradce Jakub, SŠ Smrková)

Jakub jako společný znak typický pro žáky s nízkým socio-ekonomickým statutem vnímá jejich nízkou motivaci ke studiu. Ta může být způsobena právě tím, že v aktuálním studiu nevnímají jeho budoucí potenciál a to, co jim může do budoucna přinášet. Z toho důvodu nemusejí tak ochotně plnit povinnosti spojené se školní docházkou a studovaným oborem, z čehož mohou pramenit potenciální důvody pro nesnadné absolvování jednotlivých ročníků, potažmo myšlenky na odchod ze školy. Samotný nezájem vůči studiu však vyplývá již z podmínek, ve kterých žáci vyrůstají. Nízké vzdělání rodičů žáka a s tím související nízká priorita vzdělávání v rodině jsou překážkou pro podporu ve studiu.

“Ale zase je to prostě, když třeba vidíte, že ti rodiče sami mají základní vzdělání, nedokončenou školu, tak prostě je rodina, kdy toho žáka ani nepodpoří” (poradkyně Beata, SŠ Borová).

Jak je z ukázky patrné, u žáků se sociálním znevýhodněním často dochází k reprodukci postojů ke vzdělávání. To znamená, že pokud má rodič pouze základní vzdělání, je problematické žáka motivovat tím, že získání středoškolského vzdělání bude mít pozitivní dopad na jeho další profesní trajektorii.

Specifickým případem žáků z rodin s nízkým socio-ekonomickým statutem jsou žáci vyrůstající v dětských domovech. Po dosažení plnoletosti žáci škol opouštějí dětské domovy a často i školu, kterou doposud navštěvovali.

“Obrovské procento žáků, kteří jsou z dětských domovů, padne jim 18 při tom vzdělávání. A oni se rozhodnou a samostatně z toho dětského domova odejdou. A 90% prostě skončí vzdělávání těch žáků.” (poradkyně Tereza, SŠ Modřínová)

Odchod z dětského domova způsobený plnoletostí žáků tak může jít ruku v ruce s z aktuálního studia, protože jsou žáci nuceni se osamostatnit, což sebou nese potřebu finančního zajištění.

Žáci zatížení socio-ekonomickým znevýhodněním mohou potřebovat zvláštní jednání při odborném výcviku jako je zvýšená pozornost při oslovování takového žáka, oceňování jeho práce nebo přizpůsobení práce jejich pracovnímu tempu.

“S těmi mistry odborného výcviku je ta spolupráce taková, aby se k němu třeba určitým způsobem choval, ať už ho třeba trochu jinak oceňoval, , aby ho jinak oslovoval, (...) na některé oslovení jsou jsou hákliví, protože už s tím prožili něco předtím. A nebo, aby jim dával určitý typ práce aspoň z toho začátku. Jo, třeba když vám někdo chce hned být u takové té složitější, náročnější, složitější práce, není to trošku, jako se pomaleji otkávat, tak raději u těch jednodušších prací” (poradce Jakub, SŠ Smrková).

Z ukázky lze identifikovat hned několik rovin, ve kterých by přístup ke žákům se sociálním znevýhodněním měl být specifický. Mistři by si měli být vědomi toho, že socio-ekonomicky znevýhodnění žáci mohou mít dřívější negativní zkušenosti spojené se školou a chováním učitelů vůči nim, takže školní prostředí mohou mít asociováno s prožíváním neúspěchu. Učitelé odborného výcviku a mistři by tedy měli žáky se sociálním znevýhodněním chválit za provedenou práci, aby mohli zažít úspěch. Reflektovat by také měli rozdílné pracovní tempo a nastavovat prostředí, které bude reflektovat potřeby žáků. Tyto aspekty tedy můžeme vnímat jako stěžejní při vytváření prostředí během praxí, které je podporuje v jejich výkonu, je bezpečné a zároveň respektuje jejich individuální potřeby.

Prevence předčasných odchodů u socio-ekonomicky znevýhodněných žáků je ze strany školy založena především na budování kladného vztahu k práci a ke studiu skrze propojení studia s praxí, která by žákovi zajišťovala finanční prostředky.

„Je tady u nás, takže může to dítě vypomáhat i v tom rodinném rozpočtu nějakým způsobem a jako osvědčilo se nám to. Jo, jestliže tam potom ten rodič vidí to, že teda děcko přinese peníze, ale přitom studuje a prostě někam to směřuje, tak není snaha o ten předčasnej odchod“ (poradkyně Alena, SŠ Platanová).

Jak je z ukázky patrné, propojení praxe s možností získání určité finanční odměny se pro žáky se sociálním znevýhodněním vzhledem k prevenci před předčasným odchodem jeví jako klíčová. Praxe představuje možnost, jak si vydělat vlastní peníze, takže žák není nucen hledat pracovní uplatnění, které by mělo vliv na pravidelnou školní docházku. Finančně hodnocená praxe se dokonce může jevit jako důležitý motivační prvek podporující angažovanost žáka. Zároveň je zřejmé, že by placená praxe měla nastat z preventivních důvodů v rámci studia co nejdříve. Tím dojde také k podpoře v budování profesní identity a sounáležitosti se studovaným oborem, protože jak doplňuje poradkyně Alena, právě propojení získané teorie s praxí, je pro motivaci ke studiu důležité: *„Pak tam jsou potom různé akce, včetně já nevím exkurzí na pracoviště, což taky bývá mnohdy velmi motivační. (...) Takže je strašně důležité propojení a propojení teorie a praxe“* (poradkyně Alena, SŠ Platanová).

Základní nástroj prevence před předčasnými odchody u těchto žáků představuje řešení nedostatku financí. Finanční situace u žáků se sociálním znevýhodněním může být kompenzována mimo prostřednictvím stipendijních programů. Získání finančního obnosu, stejně jako v případě placených praxí, představuje preventivní mechanismus, který motivuje žáky zůstat ve studiu.

Jo jako stipendium je určitě velká motivace žáků, aby se snažili přijít. Máme letos docela i velké stipendia, vlastně žáci můžou získat i 6000, což je pro ně jako hodně peněz. Takže to si myslím, že je velká motivace. Na těchto oborech máme tím pádem i míň těch žáků, co předčasně odchází, protože ty peníze jsou docela jako motivující. (poradkyně Cecilie, SŠ Cedrová)

Cílem poskytnutí finančních prostředků je tak zejména snaha předcházet tomu, aby žáci odcházeli ze studia z důvodu nedostatku financí.

Sociálně-ekonomické znevýhodnění u žáků předznamenává spolupráci s určitými organizacemi a institucemi či druhy organizací. Specificky se jedná o užší spolupráci mezi zaměstnanci školy (např. kariérový poradce, výchovný poradce, metodik prevence, třídní učitel) a Orgánem pro sociálně-právní ochranu dětí (OSPOD), dále pak s neziskovými organizacemi, nízkoprahovými centry a středisky výchovné péče. Ty sehrávají v otázce trávení volného času žáků vzhledem ke svému zaměření podstatnou roli.

Máme i sociálně znevýhodněné žáky, kde třeba velmi dobře funguje OSPOD a snažíme se jakoby pracovníky OSPODu toho žáka zachránit, takže hledáme možnosti. A tam jako se nám velmi osvědčila spolupráce, že třeba ta žákyně se dala dohromady docházku (poradkyně Tereza, SŠ Modřínová).

Jak je patrné, fungující spolupráce s OSPOD se v případě žáků se sociálním znevýhodněním jeví jako klíčová, a to zejména v případě, kdy jsou na straně žáka patrné vážnější problémy, které již mohou být mimo kompetenci školy. Vzájemná spolupráce tak může zesílit podporu, která v důsledku vede k nápravě a umožní žákovi dostudovat střední školu.

Specifický přístup je v tomto ohledu vyžadován také od samotných poradců na škole, kdy je patrná potřeba specifické podpory, jež je založena na potřebě vzájemné důvěry a otevřeného jednání ze strany poradce:

„Navázat nějakou důvěru s těma dětma, protože oni už předtím byli na nějakém jiném vzdělávání na základní škole nebo na nějakých jiných středních školách a ne vždycky se s tím jako setkali. U nás mi přijde taková ta otevřenost, že že někdo mu opravdu jako naslouchá, že mu někdo vyřídil někdo jako trochu jako chápe, jako tam bych řekl, že od toho všeho to jako začíná“ (poradce Jakub, SŠ Smrková)

Jakub vzájemnou důvěru chápe jako stěžejní prvek při práci se žáky se socio-ekonomickým znevýhodněním. Na jejich příchod na školu nazírá komplexně. Zvažuje, jaké jsou jejich předchozí zkušenosti a věří, že právě důvěra a otevřenost jsou prvky komunikace, které mohou napomoci žákům překonat jejich možnou dřívější negativní zkušenost. Žáky vědomě nechává začít pocit, že jim rozumí a chápe je. Skrze takovou komunikaci se snaží znovu obnovit důvěru žáků ve školu, jelikož mohla být v minulosti narušena. Zažití pocitu pochopení spolu s důvěrou ve školu a její zaměstnance může pozitivně působit na motivaci žáka do školy docházet.

Vedle psychické podpory ze strany poradce, jak je popsáno výše, je podstatná i tvorba podmínek vhodnějších pro studium, než jaké jsou podmínky aktuální. Poradci se znevýhodnění snaží eliminovat skrze podporu tvorby vhodných podmínek pro vzdělávání:

„Co ještě mi napadá, je možnost, jako pokud ti rodiče třeba s tou s tou docházkou je problém, nabízíme ubytování na domově mládeže.“ (poradkyně Tereza, SŠ Modřínová).

Na příkladu Terezy je patrné, že škola v tomto případě částečně přebírá funkci rodiny a nahrazuje žákovi stabilní zázemí, které mu doma chybí nebo se z finančních důvodů nemůže do školy

dopravovat. Ubytování v domově mládeže tak zjednodušuje přístup do školy, zároveň se také jedná o kontrolní mechanismus, protože žák je „pod dohledem“ pracovníků domova mládeže. Díky tomu může být předejito dalším problémům, které by z narůstající absence mohly pramenit.

Shrnutí výsledků

Z výsledků výzkumu je patrné, že školy ve svém přístupu k řešení předčasných odchodů vykazují různou míru komplexnosti. Vždy je ovšem potřeba tento přístup vnímat v širším kontextu fungování a složení školního poradenského pracoviště, které funguje s ohledem na oborovou strukturu dané školy. S ohledem na skladbu studentů se tak mohou lišit důvody pro předčasný odchod, což vyžaduje také jiný přístup poradenských pracovníků. Z jedné strany spektra se tak můžeme setkat s řešením odchodů na gymnáziu a z druhé strany je potřeba reflektovat specifika odborných škol. V tomto širším rámci je následně možné identifikovat ucelený přístup, jenž je založen na spolupráci uvnitř školy mezi poradci a učiteli, prevenci prostřednictvím dat a komplexní podpoře před samotným odchodem. Způsob řešení předčasných odchodů ovšem může být také více nahodilý, kdy se reaguje na problém konkrétního studenta. Patrné tak je, že přístup k předčasným odchodům je složitým fenoménem, který je vždy nutné posuzovat s ohledem na konkrétní školu, nabízené obory či dokonce umístění školy.

Rozhovory s poradci také poukázaly na specifika studentů se sociálním znevýhodněním ve vztahu k předčasným odchodům. Jak je patrné z realizovaných výzkumů, právě tato skupina je předčasným odchodem výrazně ohrožena. Mezi stěžejní důvody můžeme zařadit nepodnětné rodinné prostředí a také zájem o to, aby byli ekonomicky aktivní. Školy si s ohledem na potřeby této skupiny vytvořily preventivní mechanismy, které se vztahují právě k finanční podpoře prostřednictvím placených praxí či stipendií. V průběhu řešení je zase důraz kladen na snahu navázat spolupráci s rodinou.

Výsledky šetření tedy nabízí vhled do problematiky předčasných odchodů pohledem kariérových poradců. Dílčí zjištění však upozorňují na oblasti, kterým by výzkumně měla být věnována větší pozornost. Důležitým poznatkem je důležitá role učitelů odborného výcviku, kteří mají s studenty specifický vztah ovlivněný tím, že se výuka odehrává v malých skupinkách, v dalších časových úsecích a pracovním prostředí. Učitelé odborného výcviku tak se studenty mohou mít hlubší vztah. Výzkumné šetření by tak mohlo odhalit specifika vzájemných vztahů, uplatňované metody apod.

Role učitelů odborného výcviku je důležitá také vzhledem k budování profesní identity, tedy sepejetí s daným oborem. Z výsledků výzkumu je patrné, že rozvinutá profesní identita snižuje riziko předčasného odchodu a napomáhá také uplatnitelnosti absolventa. Profesní identita je

posilována také prostřednictvím praxí či exkurzemi, které jsou nastaveny na úrovni školy. Výzkum zaměřený na způsob budování profesní identity prostřednictvím školních aktivit by tak umožnil získat vhled do tohoto procesu a roli jednotlivých aktérů ve školním prostředí.

Zdroje

- Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Horsey, C. S. (1997). From First Grade Forward: Early Foundations of High School Dropout. *Sociology of Education*, 70(2), 87–107. <https://doi.org/10.2307/2673158>
- Appleton, J. J., Christenson, S. L., Kim, D., & Reschly, A. L. (2006). Measuring cognitive and psychological engagement: Validation of the Student Engagement Instrument. *Journal of school psychology*, 44(5), 427-445.
- Autor, D. H. (2014). Skills, education, and the rise of earnings inequality among the “other 99 percent”. *Science*, 344(6186), 843-851
- Balfanz, R., & Byrnes, V. (2019). Early warning indicators and intervention systems: State of the field. *Handbook of student engagement interventions*, 45-55.
- Blount, T. (2012). Dropout prevention: Recommendations for school counselors. *Journal of School Counseling*, 10(16), n16
- Borgna C., Struffolino E. (2019) Hard times. Labor-market outcomes of early school leavers in Italy before and after the crisis [Tempi difficili. Le condizioni occupazionali degli early school leavers in Italia prima e dopo la crisi]. *Sociologia del Lavoro*, (155), pp. 179- 199.
- Bowers, A. J., & Sprott, R. (2012a). Examining the multiple trajectories associated with dropping out of high school: A growth mixture model analysis. *The Journal of Educational Research*, 105(3), 176–195. <https://doi.org/10.1080/00220671.2011.552075>
- Bowers, A. J., & Sprott, R. (2012b). Why tenth graders fail to finish high school: A dropout typology latent class analysis. *Journal of Education for Žáks Placed at Risk (Jespar)*, 17(3), 129–148. <https://doi.org/10.1080/10824669.2012.692071>
- Burger, K. (2019). The socio-spatial dimension of educational inequality: A comparative European analysis. *Studies in Educational Evaluation*, 62, 171-186. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2019.03.009>

Bühler-Niederberger D., Schuchart C., Türkyilmaz A. (2023). Doing Adulthood While Returning to School: When Emerging Adults Struggle With Institutional Frameworks. *Emerging Adulthood*, 11(1), pp. 148-161

Bryman, A. (2016). *Social research methods*. Oxford university press.

Cedefop; ETF; European Commission (2019). *Investing in career guidance*. Inter-Agency Working Group on Career Guidance WGCG. <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications/2227>

Cedefop (2024). *Monitoring and evaluating lifelong guidance systems across Europe*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2801/489472>

Croninger, R. G., & Lee, V. E. (2001). Social capital and dropping out of high school: Benefits to at-risk žáks of teachers' support and guidance. *Teachers college record*, 103(4), 548-581.

De Witte, K., Cabus, S., Thyssen, G., Groot, W., & Van Den Brink, H. M. (2013). A critical review of the literature on school dropout. *Educational Research Review*, 10, 13–28. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2013.05.002>

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2023-2027. (2023). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Praha.

Dvořák, D., Meyer, P., Kučerová, S. R., Vyhnálek, J. & Šmíd, O. (2020). Changing place, changing track: Inter-school mobility of Czech secondary žáks. *Journal of Pedagogy*, 11(1), 83–105. <https://doi.org/10.2478/jped-2020-0005>

Evropská komise (2024) (Předčasné ukončení školní docházky) <https://education.ec.europa.eu/cs/education-levels/school-education/early-school-leaving> .

European Commission. (2023). Education and Training Monitor 2023. European Comission. Dostupné 22 červen 2024, z <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2023/cs/country-reports/czechia.html>

Fortin, L., Marcotte, D., Potvin, P., Royer, É., & Joly, J. (2006). Typology of žáks at risk of dropping out of school: Description by personal, family and school factors. *European Journal of Psychology of Education*, 21(4), 363–383. <https://doi.org/10.1007/BF03173508>

Gal, P. (2021). Dropout in post-communist countries of Central Europe (the Visegrad Group). *Youth in Central and Eastern Europe*. 7(11), 70–80.

<https://doi.org/10.24917/ycee.2020.11.70-80>

Gal, P. (2022). Typologies of Early School Leavers from Secondary Education: A Review Study. *Studia paedagogica*, 27(4), 141-161. <https://doi.org/10.5817/SP2022-4-6>

Hladío, P. & Šlapalová, K. (2019). „Už to dál nešlo“ – meziškolní mobilita ve středním odborném vzdělávání zpětným pohledem žáků. *Pedagogika*. 2(69), 147-164.

Hloušková, L. (2014). Mám základní vzdělání: příčiny a důsledky předčasných odchodů ze studia a ze vzdělávání. *Studia paedagogica*, 19(2), 11-38.

Hoff, N., Olson, A., & Peterson, R. L. (2015). Dropout screening and early warning. *Building & Sustaining*, 1-15.

Chisvert-Tarazona M.J., Tárraga-Mínguez R., Marhuenda-Fluixá F., Palomares-Montero D. (2024). Personal, vocational and occupational guidance in second chance schools. *Revista Espanola de Orientacion y Psicopedagogia*, 35(1), s. 82-100. DOI: 10.5944/reop.vol.35.num.1.2024.40761

Christenson, S. L., & Thurlow, M. L. (2004). School Dropouts: Prevention Considerations, Interventions, and Challenges. *Current Directions in Psychological Science*, 13(1), 36–39. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2004.01301010.x>

Christle, C. A., Jolivete, K., & Nelson, M. (2007). School characteristics related to high school dropout rates. *Remedial and Special Education*, 28, 325-329.

Jakson, Ch. (2015). *European Lifelong Guidance Policy Network Glosář*. Praha

Janosz, M., Le Blanc, M., Boulerice, B., & Tremblay, R. E. (2000). Predicting different types of school dropouts: A typological approach with two longitudinal samples. *Journal Of Educational Psychology*, 92(1), 171–190. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.92.1.171>

Koedel, C. (2008). Teacher quality and dropout outcomes in a large, urban school district. *Journal of urban economics*, 64(3), 560-572.

Lee, V. E., & Burkam, D. T. (2003). Dropping Out of High School: The Role of School Organization and Structure. *American Educational Research Journal*, 40(2), 353–393.
<https://doi.org/10.3102/00028312040002353>

Mac Iver, M. A., & Mac Iver, D. J. (2009). Beyond the Indicators: An Integrated School-Level Approach to Dropout Prevention. George Washington University Center for Equity and Excellence in Education.

Matías-García J.A., Cubero M., Santamaría A., Bascón M.J. (2024). The learner identity of adolescents with trajectories of resilience: the role of risk, academic experience, and gender. *European Journal of Psychology of Education*

McDermott, E. R., Anderson, S., & Zaff, J. F. (2017). Dropout typologies: Relating profiles of risk and support to later educational re-engagement. *Applied Developmental Science*, 22(3), 217–232. <https://doi.org/10.1080/10888691.2016.1270764>

McDermott, E. R., Donlan, A. E., & Zaff, J. F. (2018). Why do žáks drop out? Turning points and long-term experiences. *The Journal of Educational Research*, 112(2), 270–282.

METODIKA SAFE ARRIVAL: Metody a nástroje k prevenci předčasných odchodů ze škol. (2023). Zlínský kraj.

MPSV (2024). Výběrové šetření pracovních sil.

Nairz-Wirth, E., & Gitschthaler, M. (2020). Relational analysis of the phenomenon of early school leaving: A habitus typology. *European Educational Research Journal*, 19(5), 398–411.
<https://doi.org/10.1177/1474904119893916>

Novotný, P., Pol, M., Hloušková, L., Lazarová, B., & Sedláček, M. (2014). School as a Professional Learning Community. *New Educational Review*. 35, 163-174.

Novotný, P., Majcík, M., Rozvadská, K., Vengřinová, T. & Dvořáková, M. (2023). Životní dráhy opakovaně neúspěšných maturantů a maturantek. Masarykova univerzita.

OECD (2023), *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/e13bef63-en>

Ogresta, J., Rezo, I., Kožljan, P., Paré, M. H., & Ajduković, M. (2021). Why do we drop out? Typology of dropping out of high school. *Youth & society*, 53(6), 934-954.

Oomen, A., & Plant, P. (2014). Early school leaving and lifelong guidance. ELGPN Concept note, 6.

Owens, A. (2018). Income segregation between school districts and inequality in žáků's achievement. *Sociology of Education*, 91(1), 1-27. DOI: 10.1177/0038040717741180

Pikkarainen, M.-T., Hakala, J. T. & Kykyri, V.-L. (2021). Why did they leave school? A self determination theory perspective into narratives of finnish early school leavers. *International Journal of Educational Psychology*, 10(1), 48–72. <https://doi.org/10.17583/ijep.2021.5988>

Pol, M., Hloušková, L., Lazarová, B., Novotný, P. & Sedláček, M. (2013). Když se školy učí. Masarykova univerzita.

Quo Vadis? Příručka pro práci s nástrojem, Centrum kariérového poradenství Zlínského kraje. (2022). Zlínský kraj.

Růtová, E., Pokorný, P., & Hausdorfová, M. (2021). Rozvoj kariérového poradenství včetně prevence předčasných odchodů ze vzdělávání. In PŘEDČASNÉ ODCHODY ZE VZDĚLÁVÁNÍ ve vztahu k oblastem intervence krajského akčního plánování (KAP) (s. 26-28). NPI.

Schuchart C., Schimke B. (2022). Age and Social Background as Predictors of Dropout in Second Chance Education in Germany. *Adult Education Quarterly*, 72(3), pp. 308-328.

Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. (2020). Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Švaříček, R. & Šedřová, K. (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál.

Tillner, J. (2013) Zpráva o předčasných odchodech ze vzdělávání. Přehled opatření a příklady dobrých praxí v zahraničí a v ČR. Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné z https://archiv-nuv.npi.cz/uploads/Predcasne_odchody_12_2013.pdf

Trhlíková, J. (2012). Předčasné odchody ze vzdělávání na středních školách. Praha: Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné z <http://www.nuv.cz/predcasne-odchody-ze-vzdelavani-na-strednich-skolach>.

Trhlíková, J. (2015). Prevence a intervence předčasných odchodů ze středních škol. Příručka opatření. Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné z https://archiv-nuv.npi.cz/uploads/-Vzdelavani_a_TP/Prevence_a_intervence_predc_odchodu_prowww.pdf

UNICEF (2016). Early warning systems for students at risk of dropping out, Unicef.

UNICEF. (2016). Education 2030: Incheon declaration and framework for action: towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all.

Verbiest, E. (2002). Collectief leren in scholen. Tilburg: Fontys.

Volfová, K., & Svoboda, Z. (2023). *Metodika kariérového poradenství pro prevenci předčasných odchodů ze vzdělávání*. Ústecký kraj.

White, S. W., & Kelly, F. D. (2010). The School Counselor's Role in School Dropout Prevention. *Journal of Counseling & Development*, 88(2), 227–235. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2010.tb00014.x>